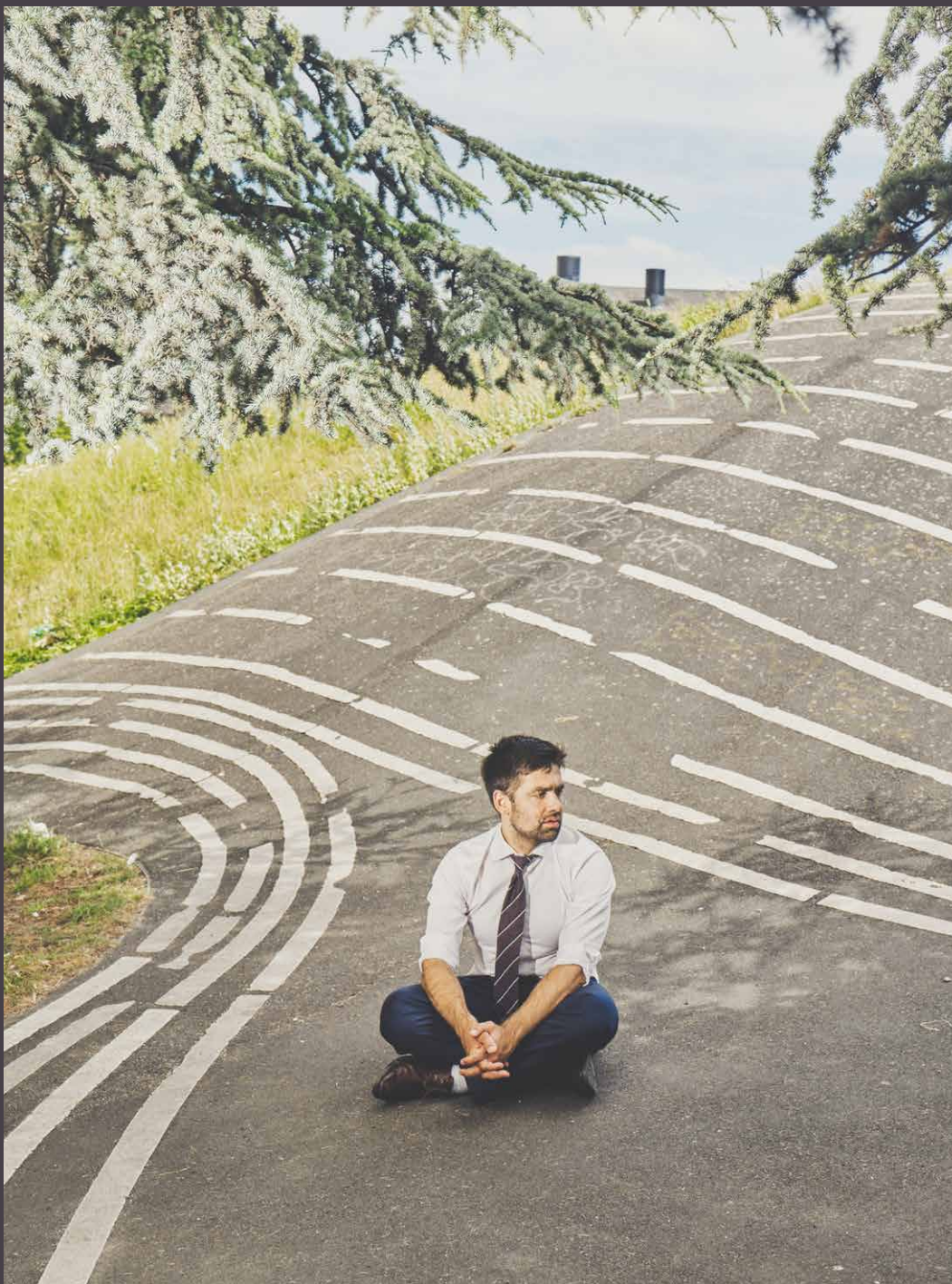

ADVOKATEN

RETSSIKKERHED · UAFHÆNGIGHED · INTEGRITET 03 2026

ADVOKAT I DEBATTEN

Albert Gunnarsen har både fortrudt og ikke fortrudt, at han valgte at bruge sin stemme som advokat og deltage i den offentlige debat. "Man stiller sig frem i en sårbar situation, når man udtaler sig om et så følsomt emne," siger han.

FRA ADVOKAT TIL ADVOKAT
Advokaterne Niels Chr. Ellegaard og Nina Bech Damgaard Pedersen fra Plesners AI Task Force giver deres bedste råd om AI og uddannelse af advokatfuldmægtige.

TEMA: CIVILE RETSSAGER
Hvordan får man skabt en mere effektiv proces i civile retssager? Nye anbefalinger skaber fornyet debat blandt advokater, dommere og retseksperter.

ADVOKATEN 03 2026

“Vi er ekstremt bevidste om, at AI ændrer måden, vi skal oplære medarbejdere på. Vi undersøger, hvordan vi fortsat kan være en talentfabrik, og hvad fremtidens advokat skal kunne.”

Side 38

5 LEDER

6+8 KORT NYT

10 TEMA: LANGE CIVILE RETSSAGER PRESSER RETSSIKKERHEDEN

Rapport med seks anbefalinger til at effektivisere civilretsprocessen skaber fornyet debat.

14 CIVILE RETSSAGER BØR VÆRE MERE KONKRETE FRA START

Advokat Tobias Pedersen har sin daglige gang i retssalene og oplever flere store og komplekse civile retssager.

16 REAKTIONER PÅ ANBEFALINGER FRA EKSPERTER OG DOMMERE

20 “EFFEKTIVISERING AF CIVILE RETSSAGER MÅ IKKE GÅ UDOVER KVALITET OG RETSSIKKERHED.”

24 ADVOKATDAGBOG

“Dagen på kontoret starter med et call med ledelsen i Levende Menneskerettigheder. Det har vi hver tirsdag. Jeg er formand for organisationen, der arbejder for at gøre menneskerettigheder levende blandt unge – dem, som skal fremtidssikre rettighederne.”

Følg med advokat Rasmus Wandall på arbejde og på paddleboard.

28 ADVOKAT I DEBATTEN

“Jeg havde forladt mit fag, hvis jeg ikke var gået ind i debatten.”
Mød tre advokater, der bruger deres stemme.

36 FRA ADVOKAT TIL ADVOKAT

AI TASK FORCE: Sådan bruger vi AI i advokatarbejdet og uddanner stærke advokatfuldmægtige.

40 MIN SAG

Alle aktører i retten bør tage ved lære af Faktura-sagen

“Der skete nogle ting undervejs, som gjorde, at sagen trak ud. Jeg mener, at

“Jeg ser det som en naturlig forlængelse af vores arbejde som advokater at deltage i den offentlige debat.” Side 35

sagen er det perfekte billede på alt det, man bør undgå ved gennemførelsen af en større straffesag, og det er der rigtig meget læring i – for alle parterne i retssalen.”

Som forsvarer for hovedmanden i danmarkshistoriens længste og mest omfattende sag om svindel med fakturaer oplevede advokat Katrine W. Gottlieb en særdeles langtrukket sag.

44 CHRISTIANSBORG

Retsudvalget svarer:
Tid til at forbedre retshjælpen?

FAGLIGE ARTIKLER

46 FATF-EVALUERINGEN: Det er nu, Danmark skal stå sin prøve

50 AI OG IMMIGRATION

54 BÆREDYGTIGHEDS DUE DILIGENCE DEL III

56 NAVNENYT: Mød en ny advokat

58 BØGER

Kort og godt om ny faglitteratur.

DREYERS FOND

LÅN VALENCIA

TIL FAGLIGE ARRANGEMENTER

Dreyers Fond stiller den historiske dansesal på Vesterbrogade 32 til rådighed for arrangementer, der samler mennesker, styrker vidensdeling og debat og bidrager til udviklingen af arkitekt- og advokatbranchen.

Ansøg på dreyersfond.dk

Testamente

til fordel for
Dansk Kræftforskningsfond
skaber resultater

Fonden er fritaget for at betale boafgift, og alle beløb går ubeskåret til kræftforskning. Midlerne bliver uddelt af internationalt anerkendte kræftforskere, der ligesom bestyrelsen arbejder ulønnet for fonden.

DANSK KRÆFTFORSKNINGSFOND
Dansk Kræftforskningsfond
c/o Skau Reipurth Advokatpartnerselskab
Amaliegade 37, 1256 København K
Telefon 3841 1441
Danske Bank, reg. 3946, konto 394 63 63 618
www.dansk-kræftforsknings-fond.dk

4

Følg
Advokatsamfundet
på LinkedIn

ADVOKAT
SAMFUNDET

Advokatsamfundet arbejder på politisk neutralt grundlag for borgernes retssikkerhed og for et velfungerende retssamfund. Vi fører tilsyn med alle landets advokater og sikrer derigennem advokaternes uafhængighed og integritet.

Advokatrådet er Advokatsamfundets bestyrelse og består af 15 advokater fra hele landet.

Advokatnævnet er en klageinstans, som er uafhængig af Advokatsamfundet, og som behandler klager over advokaters adfærd og salg.

ADVOKATEN 105. årgang udgives 4 gange årligt af Advokatrådet og er direkte kommunikationsorgan for cirka 8.400 advokater og advokatfuldmægtige. Magasinet tilgår endvidere Folketingets retsudvalg, domstolene, anklagemyndigheden og centraladministrationen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør, presse- og kommunikationschef
Rasmus Holm Thomsen · rht@advokatsamfundet.dk
Redaktør **Isabel Fluxá Rosado** · ifr@advokatsamfundet.dk
Journalist **Nya Vecht** · nve@advokatsamfundet.dk
Journalist **Camilla B. Nielsen** · cbn@advokatsamfundet.dk
Journalist **Magd Said Hawran** · mha@advokatsamfundet.dk

ABONNEMENT (Priser er inkl. moms og forsendelse)

Indland 600 kr.
Studerende 390 kr.
Udlandsabonnement 650 kr.
Studerende i udlandet 425 kr.
Opsigelse kan ske med tre måneders varsel ved udgangen af en måned.

ANNONCER

Frontmedia.dk · 48 22 44 50 · advokaten@frontmedia.dk

Layout Bilgrav Design Aps

Bilgrav.com · 40 30 00 75 · jan@bilgrav.com

Tryk **Jørn Thomsen / Elbo A/S**

Jto.dk · 76 37 60 00 · jto@jto.dk

Forsidefoto **Jeppé Carlsen**

Signerede artikler udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens synspunkter. Redaktionen hæfter ikke for artikelmanuskripter, der er tilsendt uopfordret. Hvis redaktionen skulle have krænkede ophavsrettigheder, er dette sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelsen i forvejen.

Tilmeldt dansk oplagskontrol.

Medlem af Danske Medier.

Issn 0107-5616 issn 1901-4546 (online)

Magasinet er trykt med vegetabiliske farver på miljøgodkendt papir.

Alle advokater modtager link til onlineudgave af magasinet i nyhedsbrevet. Afmeld printudgaven af Advokaten på postkasse@advokatsamfundet.dk.

ADVOKAT
SAMFUNDET

RETSSIKKERHED ER DESVÆRRE INGEN SELVFØLGE I DAGENS POLITISKE DANMARK

Af Martin Lavesen, formand for Advokatrådet · Foto Jeppe Carlsen

For tiden er det tydeligt, at retssikkerheden er udfordret i det politiske system. Det er ikke alene Advokatrådets holdning, men også udtrykt af skatte- og vækstminister, Jakob Engel-Schmidt:

“Mit arbejde med at styrke retssikkerheden på skatteområdet er kun lige begyndt. Det er helt essentielt, at danskerne kan stole på, at Skatteforvaltningen agerer i overensstemmelse med de grundlæggende retsprincipper.”

Ordene faldt i forbindelse med præsentationen af en konkret redegørelse, som med ministerens ord var “en af de værste sager, jeg har set” og supplerede ministerens udmelding inden sommerferien om, at “borgere og virksomheders retssikkerhed på skatteområdet skal styrkes.”

Det glæder mig, at ministeren er klar til et realitetstjek af den sagsbehandling og den lovgivning, borgere møder. Det er der behov for.

Men desværre er skatteområdet ikke en undtagelse. Vi ser alt for ofte, at lovarbejdet på andre politiske områder kører hen over rettigheder og retssikkerhed.

Lad mig give to aktuelle eksempler. I et nyligt lovforslag om “Kontrolforanstaltninger for terrordømte og radikaliserede” lægger regeringen op til, at myndighederne skal have mulighed for at udstyre danskere med en elektronisk fodlænke, hvis de vurderes som “mulige fremtidige terrorister”. Uden om domstolene og uden prøvelse. Ekspertter kalder det et “nybrud i strafferetsplejen.” Vi er meget enige, og vi kan kun opfordre til, at kritikken fra os og en række organisationer ender med justeringer i den videre lovbehandling.

Et andet aktuelt eksempel er forslaget til “Lov om systematisk gennemgang af udvalgte sager om førtidspension.” Med det lægger regeringen op til, at 5.000 indvandrere fra lande uden for Europa, der er bosat i såkaldte ghettoområder, skal have deres førtidspension revurderet – og muligt frataget. Der er tale om borgere, som allerede har fået tilkendt ydelsen én gang, og hvor afgrænsningen af målgruppen af de 5.000 førtidspensionister de facto stiller personer med anden etnisk oprindelse ringere end indfødte danskere. Forslaget er på faretruende kollisionskurs med EMRK.

De to forslag er eksempler på ny lovgivning, som forsøger at komme reelle problemer til livs. Det bakker vi helt og fuldt op om. Men de er også eksempler på en tendens til, at det politiske system går (for) langt med de politiske greb og dermed risikerer at udhule rettigheder og retssikkerhed.

Vi er nødt til at insistere på, at retssikkerhed ikke er noget vi vælger til, når det er bekvemt eller handler om borgere “vi godt kan lide”. Det er en kurs, som altid skal respekteres, og hvor “lige for loven” betyder, at reglerne gælder for alle. For ellers har vi ikke en retsstat, hvor alle behandles ens, har tillid myndighederne og oplever, at samfundet er retfærdigt. ♦

Kunstig intelligens kræver bedre uddannelse

“Jeg tror, vi som advokater bevæger os væk fra en produktionsfunktion og over mod en valideringsfunktion. Det, klienten køber i dag, er i langt højere grad validering og rådgivning. (...) Hvis AI ændrer markedets krav, burde vi jo omstille uddannelserne til at honorere det. Men man gør det stik modsatte med den nuværende universitetsreform, der reducerer og forkorter uddannelsen.”

Andrew Hjuler Crichton, generalsekretær i Advokatsamfundet, i interview i Berlingske 21. juli

1510 er antallet af udøvende advokatfuldmægtige (tal fra 14. juli 2026)

Ny AI-løsning til efteruddannelse

Fra 1. september samles godkendelse og indberetning af efteruddannelse samt forsikring og garanti i ét digitalt system. Den nye løsning giver straks svar på, om et kursusbevis er godkendt. Alle advokater og advokatfuldmægtige skal benytte løsningen til indberetning og dokumentation af obligatorisk efteruddannelse samt forsikring og garanti.

Løsningen gør det muligt løbende at holde øje med, hvor mange af de obligatoriske 54 lektioner i den igangværende treårige periode der er gennemført.

Klar til IBA i København 2026

Varm op til konferencen med et eller flere af de mange Optakt til IBA 2026-arrangementer, der bliver holdt fra 31. august til 3. oktober. Du bliver inviteret indenfor til en perlerække af fyraftensarrangementer og halvdags-seminarer, hvor du kan møde faglige eksperter og dygtige indlægsholdere inden for en bred vifte af emner inden for temaerne Retssikkerhed, Menneskeret-tigheder, AI & Etik samt Næste generation.

Arrangementerne er gratis og åbne for alle, uanset om man er tilmeldt IBA-konferencen eller ej.

Bag arrangementerne står en række danske advokathuse, Landsforeningen af Forsvarsadvokater, Dommerforeningen, Djøf Advokat, Danske Advokater og Advokatsamfundet.

For advokater og fuldmægtige kan deltagelse tælle som efteruddannelse, hvis det samlede minimumskrav til antal lektioner opfyldes.

Se mere om de enkelte arrangementer på Advokatsamfundets hjemmeside under IBA 2026 i København

96 udøvende advokater er censorer på retssagsprøven

Regeringsgrundlag lover styrket retssystem

“Vi deler regeringens overordnede vision om, at vi har et stærkt retssamfund med en høj tillid. Men vi er også nødt til at kigge på, at der er en række steder, hvor vi er udfordrede. Får vi ikke løst de udfordringer, vil det stærke retssamfund og den høje tillid over tid smuldre væk. Derfor er det helt rigtigt, at regeringen adresserer de ret betydelige problemer, der er.”

Andrew Hjuler Crichton, generalsekretær i Advokatsamfundet, i Justitsmonitor, 3. juni 2026

Kurator, sælg på auktion

Over 1,5 mio. besøgende og internationale købere klar til at byde

Professionel håndtering fra vurdering til salg

Vi hjælper med hele processen – fra kyndig vurdering og dokumentation til diskret håndtering, bilag og fakturering. Målet er altid at opnå den bedst mulige markedspris.

Fra driftsinventar til design, kunst og andre unikke genstande

Vi formidler aktiverne til det rette marked og skaber adgang til et bredt felt af danske og internationale købere. Det sikrer maksimal eksponering og en professionel salgsproces fra start til slut.

Kontakt os direkte:

Annette Bjørg

20462483

anb@lauritz.com

Lauritz.com

220 udøvende advokater hedder Hansen til efternavn

CCBE vil beskytte ICC

CCBE (Council of Bars and Law Societies of Europe) opfordrer til akut europæisk handling for at beskytte Den Internationale Straffedomstol (ICC) mod konsekvenserne af amerikanske sanktioner.

CCBE har vedtaget en erklæring, hvor organisationen udtrykker sin stærke støtte til ICC og advarer om, at sanktioner indført af USA mod medlemmer af domstolen udgør en alvorlig trussel og kan få alvorlige konsekvenser for domstolens uafhængighed og for den internationale retsorden. Organisationens mener, at sanktionerne ikke kun rammer de enkelte dommere og jurister, men også skaber usikkerhed om ICC's mulighed for at udføre sit arbejde uden politisk pres. Samtidig peger CCBE på, at sagen viser EU's sårbarhed, blandt andet fordi europæiske aktører er afhængige af digitale og finansielle tjenester uden for Europa. Derfor opfordrer CCBE EU og medlemsstaterne til hurtigt at beskytte ICC, støtte de jurister, der arbejder for domstolen, og forsvare retsstatsprincipperne bag det internationale strafferetssystem.

EU-kritik: Danmark mangler fortsat at styrke retshjælpen

Selvom Danmark fortsat hører til blandt de stærkeste retsstater i EU, peger EU-Kommissionen igen på, at arbejdet med at reformere retshjælpen går for langsomt. Det fremgår af Kommissionens årlige Rule of Law-rapport, som også fremhæver fremskridt i domstolens arbejde med at nedbringe sagsbehandlingstiderne.

Advokatsamfundet har i sit bidrag til rapporten blandt andet peget på behovet for en styrket retshjælp.

"Vi har nu i flere år set, at EU-Kommissionen peger på de samme udfordringer med retshjælpen. Det understreger, at behovet for en reform fortsat er stort. Når borgerne ikke har reel mulighed for at få kvalificeret juridisk bistand, risikerer deres rettigheder

at blive illusoriske. Adgangen til retshjælp er en grundlæggende del af retssikkerheden, og derfor er det afgørende, at arbejdet med en reform bliver afsluttet og omsat til konkrete forbedringer for borgerne," siger Per Hemmer, formand for Advokatrådets internationale udvalg.

25 udøvende advokater er registrerede EU-advokater

Nyt fokus på lange varetægtsfængslinger

Advokatsamfundet og Justitia sætter igen fokus på de langvarige varetægtsfængslinger. Denne gang med en animationsfilm og små videofortællinger, hvor forsvarsadvokater fortæller om konkrete sager, og hvordan varetægt har haft konsekvenser for deres klienter. Filmene er blevet til med støtte fra Dreyers Fond, og de kan findes her:

Når det gælder dit helbred, har du så tid til at vente?

Spring ventetid og mellemlid over med personlig rådgivning.

Du kan følge systemet. Eller du kan gå direkte.

One Health Insurance giver dig direkte adgang uden krav om henvisning fra egen læge. Med en personlig client manager får du én fast kontakt, der guider dig til de specialister og behandlingssteder, som er relevante for dig.

Samtidig får du frit valg af hospitaler og klinikker både i Danmark og internationalt. Det giver dig en større grad af fleksibilitet og mulighed for at vælge den behandling, der giver bedst mening for dig, frem for blot at følge et standardforløb.

Når det gælder, handler det ikke kun om at være dækket – men om at have hurtig adgang til den bedste behandling.

One Health Insurance Agency A/S

Palægade 8, 1261 København K

T: 32 26 88 11 • W: onehealthinsurance.com

One HEALTH
INSURANCE

LANGE CIVILE RETS- SAGER PRESSER RETSSIKKERHEDEN

Store og komplekse civile sager kan strække sig over fem, syv eller helt op mod ti år blot i én instans. En ny rapport peger på blandt andet frontloading, aktiv retsledelse, skriftlige vidneerklæringer og nye modeller for sagkyndige erklæringer som veje til et mere effektivt retssystem.

10

Når store civile retssager trækker ud i årevis, er det ikke kun et praktisk problem for advokater, dommere og parter. Det er også et retssikkerhedsmæssigt problem.

Det er et af de centrale afsæt for en række nye anbefalinger, der skal gøre

Ifølge formand for arbejdsgruppen, advokat og medlem af Advokatrådet, Ole Spiermann, udspringer arbejdet af en mangeårig oplevelse blandt advokater af, at civile retssager kan gennemføres både mere effektivt og mere tilfredsstillende for klienterne.

“Udgangspunktet for arbejdsgruppens arbejde har været et praktikerperspektiv. Flere af de emner, vi har beskæftiget os med, bliver også drøftet hos domstolene, i Retsplejerådet og i Justitsministeriet, men vi har haft fokus på de områder, hvor advokaterne ser de mest oplagte muligheder for at gøre retssagerne mere effektive. Grundtanken er, at retssystemet kan blive bedre og levere en bedre ydelse til borgere og virksomheder,” siger Ole Spiermann.

Advokat og næstformand i Advokatrådet, Birgitte Sølvkær Olesen, der også har siddet med i arbejdsgruppen, peger på, at når man taler om lange sagsbehandlingstider ved domstolene, er fem til syv år allerede lang tid. Men i de sager, arbejdsgruppen har haft for øje, kan forløbene i nogle tilfælde strække sig op mod ti år, før der foreligger en afgørelse.

“Det er en stor belastning for alle

involverede. For dem, der ønsker at få fastslået et krav, betyder det mange års usikkerhed. Omvendt kan det også være meget indgribende for dem, der bliver mødt med et betydelig krav, at sagen kan versere i årevis,” siger Birgitte Sølvkær Olesen.

Mere på bordet fra begyndelsen

En af de mest centrale anbefalinger er såkaldt frontloading. Det betyder, at parterne i højere grad skal fremlægge deres væsentlige materiale tidligt i sagen – herunder centrale anbringender, dokumenter, vidneerklæringer og eventuelt sagkyndige vurderinger.

Ifølge Ole Spiermann er det sandsynligvis den anbefaling, der vil kunne få størst betydning for advokaternes arbejdsform. Hvis parterne risikerer at blive afskåret fra senere at fremlægge argumenter eller beviser, som de kunne have fremlagt tidligere, vil det kræve, at advokaterne arbejder langt mere intensivt med sagen fra begyndelsen.

“I dag kan der i store civile sager være en forventning om, at processen kommer til at strække sig over flere år, og at der derfor er god tid til at udvikle sagen undervejs. Det er i vidt omfang et spørgsmål om kultur, også blandt

behandlingen af store og komplekse civile sager mere effektiv. Bag anbefalingerne står en arbejdsgruppe nedsat af Advokatrådet, som har set på, hvorfor nogle sager udvikler sig til meget langvarige forløb – og hvad der kan gøres for at begrænse det.

dommere, men der mangler også mere faste bestemmelser om præklusion i retsplejeloven. Med en mere frontloadet proces ville advokaterne i højere grad skulle tænke sagen igennem allerede ved de første processkrifter. Gevinsten kan være større klarhed tidligere i forløbet,” siger han.

Arbejdsgruppen peger på, at der i dag løbende kan komme nyt materiale ind i sagen, hvilket ofte fører til flere processkrifter, nye tvister og længere sagsforløb.

“Hvis mere kommer på bordet fra starten, bliver der mindre behov for løbende tilføjelser. I den forbindelse spiller præklusionsfrister en vigtig rolle. Hvis der sættes klare tidsgrænser for, hvornår nyt materiale kan fremlægges, kan det være med til at fremme sagen og skabe mere fremdrift,” siger Birgitte Sølvkær Olesen.

“Samtidig kan frontloading også styrke mulighederne for forlig. Når begge parter tidligt får et mere fuldstændigt billede af hinandens sag, bliver det lettere at vurdere sagens styrker og svagheder. Det kan motivere parterne til at sætte sig sammen igen og undersøge, om sagen kan løses uden en langvarig hovedforhandling,” supplerer Ole Spiermann.

Aktiv retsledelse skal forhindre døde perioder

Et andet centralt punkt i anbefalingerne er behovet for mere aktiv retsledelse. Arbejdsgruppen har haft fokus på, at en sag ikke må ligge stille i systemet, hvilket kan sikres gennem dommerens procesledelse, herunder med berømmelse af sagen tidligt i processen samt fastsættelse af løbende forberedende retsmøder og frister for afgivelse af processkrifter og bilag.

“Når der er mange parter involveret i en retssag, er det erfaringen, at tidlig fastlæggelse af hovedforhandlingen,

frister for processkrifter og en håndfast procesledelse er af stor betydning for sagens fremdrift,” forklarer Birgitte Sølvkær Olesen.

Ole Spiermann supplerer, at aktiv retsledelse fra dommernes perspektiv formentlig er et af de vigtigste redskaber til at skabe mere effektive sagsforløb og et område, hvor der fortsat er et betydeligt potentiale.

“Noget kan gennemføres inden for de gældende regler, hvis retten er mere tydelig om, hvad der forventes af parterne og advokaterne. Det gælder også i forhold til forelæggelser, hvor arbejdsgruppen peger på, at man i højere grad kan begrænse den mundtlige gennemgang af omfattende materiale og i stedet henvise til skriftlige dokumenter,” forklarer Ole Spiermann.

Et af de områder, der i særlig grad kan forlænge de komplekse sager, er brugen af sagkyndige erklæringer – det klassiske syn og skøn.

Birgitte Sølvkær Olesen peger på, at der ofte opstår konflikter om selve processen:

“Skal der overhovedet gennemføres syn og skøn? Hvilke spørgsmål må stilles? Hvem kan udpeges som skønsmand? Og hvilket materiale skal ind-

gå? Den type tvister kræver kendelser fra retten, som igen kan kæres til højere instanser. Dermed kan processen om den sagkyndige vurdering i sig selv blive en væsentlig årsag til forsinkelse.”

Derfor har arbejdsgruppen set på, om der kan indføres en model, hvor parterne i højere grad selv fremlægger sagkyndige erklæringer, som retten kan vurdere, før der eventuelt besluttes syn og skøn. Tanken er, at det både kan reducere konfliktniveauet og spare tid.

Ole Spiermann fremhæver samtidig et mere principielt problem ved syn og skøn.

“Set fra dommerens perspektiv kan det være en fordel at få én ekspertvurdering, som retten kan læne sig op ad. Men fra advokatens perspektiv kan det være problematisk, hvis komplekse faglige uenigheder mellem ligeværdige eksperter reduceres til én autoritativ sandhed, blot fordi man alene hører en enkelt ekspert.”

Dialogen er i gang

Arbejdsgruppen har også set på selve hovedforhandlingen. I nogle sager kan den strække sig over meget lange forløb – i ekstreme tilfælde over 100 retsdage. Det skaber både praktiske udfordringer, lange ventetider og betydelige omkostninger.

Her peger anbefalingerne blandt andet på en større brug af skriftlige vidneerklæringer. Formålet er dels at forkorte den tid, vidnerne skal bruge i retten, dels at sikre, at forklaringerne afgives tættere på de begivenheder, sagen handler om. Når der går mange år, før et vidne skal afgive forklaring, kan hukommelsen være svækket, og forklaringens bevisværdi kan blive mindre.

“Skriftlige vidneerklæringer kan være med til at bevare bevisernes værdi. Når forklaringen foreligger på skrift tidligere i forløbet, kan den også

“Overordnet er præmissen for arbejdet, at retssikkerheden styrkes, når sager kan afgøres inden for rimelig tid – både for den, der rejser et krav, og for den, der bliver mødt med det.”

i højere grad indgå sammen med andre skriftlige beviser, for eksempel e-mails og dokumenter,” vurderer Ole Spiermann.

Samtidig understreger han, at der skal være klare rammer.

“Det skal fortsat være vidnet, der forklarer sig – ikke advokaten. Derfor er der behov for vejledninger, som sikrer, at erklæringerne udarbejdes korrekt og i overensstemmelse med god advokatskik. Dommerne spiller her en særlig rolle, fordi de har det overordnede ansvar for sagsstyringen, og de har en anden mulighed end advokaterne for at sikre fremdrift og gribe ind over for unødige forsinkelser,” siger Ole Spiermann, som samtidig oplyser, at Østre Landsret i en kendelse afsagt i juli måned direkte citerede fra arbejdsgruppens rapport om skriftlige vidneerklæringer.

Han anerkender også, at der i nogle sager kan være et incitament til at

trække processen i langdrag. En part kan have interesse i at presse modparten økonomisk eller ressourcemæssigt for på et senere tidspunkt at opnå et mere fordelagtigt forlig. Netop derfor er aktiv procesledelse vigtig.

“Overordnet er præmissen for arbejdet, at retssikkerheden styrkes, når sager kan afgøres inden for rimelig tid – både for den, der rejser et krav, og for den, der bliver mødt med det. Det er den målsætning, anbefalingerne i rapporten skal bidrage til at indfri,” siger Birgitte Sølvkær Olesen.

“Nogle af forslagene kan gennemføres relativt hurtigt gennem fælles retningslinjer, ændret praksis og styrket dialog mellem aktørerne. Andre – for eksempel mere grundlæggende ændringer i reglerne om syn og skøn eller præklusion – vil kræve lovændringer og dermed en politisk proces,” siger Ole Spiermann.

Han oplever, at der er en betydelig

lydhørhed blandt dommerne over for behovet for reformer.

“Dialogen mellem dommere og advokater er konstruktiv, og jeg fornemmer en fælles interesse i at få systemet til at fungere bedre. Det er ofte vanskeligt at reformere et system indefra, men netop derfor kan input fra advokaterne og fra andre brugere af retssystemet være vigtigt,” siger Ole Spiermann, og fortsætter:

“For i sidste ende handler anbefalingerne ikke kun om arbejdsgange for advokater og dommere. De handler om, at borgere og virksomheder skal kunne få deres sag prøvet på en måde, der både er retssikkerhedsmæssigt forsvarlig og praktisk overkommelig.” ♦

6

ARBEJDSGRUPPENS HOVEDANBEFALINGER FOR STØRRE CIVILE SAGER

1 FRONTLOADING

En god begyndelse kan være halvt fuldendt, og der er grund til at sikre, at sagerne kommer godt fra start. Arbejdsgruppen anbefaler, at retsplejelovens præklusionsordning udvides til at gælde generelt fra første runde af skriftvekslingen. Det betyder, at påstande, anbringender og bevismidler så vidt muligt skal anføres i første processkrift (stævning eller svarskrift), og at senere tilføjelser kræver enighed eller særlig begrundelse. Samtidig bør det forberedende retsmøde tilpasses og styrkes i overensstemmelse hermed.

2 EKSPERTERKLÆRINGER

Arbejdsgruppen anbefaler, at ekspertbevis i udgangspunktet føres i form af ensidige erklæringer i stedet for syn og skøn. Det vil fremme sagerne i tid. Samtidig vil erklæringer fra forskellige eksperter belyse faglige usikkerheder, som ofte forbliver skjult eller uunderbyggede, hvor der alene optræder én ekspert.

3 SKRIFTLIGE VIDNEERKLÆRINGER

Arbejdsgruppen anbefaler, at vidnebevis i udgangspunktet føres i form af ensidige skriftlige vidneerklæringer, og at direkte mundtlig afhøring begrænses. Det vil forkorte hovedforhandlingen, styrke vidnebeviset og samtidig mindske overraskelsesmomenter.

4 AKTIV RETSLEDELSE OG TILRETTELÆGGELSE AF HOVEDFORHANDLINGEN

Arbejdsgruppen støtter de mange tidligere henstillinger om mere aktiv retsledelse, herunder i forbindelse med berømmelse af hovedforhandlingen og fastlæggelsen af hovedforhandlingens omfang. Det bør forventes, at retten i forbindelse med berømmelsen har sat sig grundigt ind i sagen og hovedforhandlingens elementer, idet der kan spares meget tid til hovedforhandlingen ved aktiv retsledelse i forbindelse med berømmelsen.

5 FORELÆGGELSE

Arbejdsgruppen anbefaler, at forelæggelsen afskaffes, idet hovedforhandlingen i stedet kan erstattes med korte indlæg fra hver part ("opening statements"). Det vil igen forkorte hovedforhandlingen og inspirere retten til grundigt at forberede hovedforhandlingen og aktivt at adressere konkrete uklarheder.

6 RETNINGSLINJER

Arbejdsgruppen foreslår, at der udarbejdes retningslinjer til brug for behandling af større civile sager.

ARBEJDSGRUPPENS MEDLEMMER

Arbejdsgruppen består af advokaterne **Tomas Ilsøe Andersen**, **Simon Kristian Frøsig**, **Henriette Gernaa**, **Michael Kjær Lauritsen**, **Birgitte Sølvkær Olesen**, **Peter Schradieck** og formand **Ole Spiermann** samt vicegeneralsekretær i Advokatsamfundet, **Nicolai Pii**.

CIVILE RETSSAGER BØR VÆRE MERE KONKRETE FRA START

Tobias Pedersen har som procesadvokat haft sin daglige gang i retterne de seneste seks år. Han arbejder primært med civile sager og oplever, at sagerne generelt bliver større og mere komplekse, og at sagsbehandlingstiden ofte trækker ud. Han ser gerne tiltag, der kan effektivisere sagernes gang ved domstolene.

14

Tobias Pedersen har som fuldmægtig og advokat hos Aumento, hvor han blev færdiguddannet i 2024 allerede nået at være igennem en stribe af større og mindre civile søgsmål. Han kan godt mærke, at sagerne generelt fylder mere og trækker sagsbehandlingstiden ud i retten.

“Det skaber jo frustration og økonomisk pres hos vores klienter, især for mindre virksomheder, som risikerer at gå konkurs, hvis de for eksempel ikke får betalt deres fakturaer, når de skal vente på afgørelsen af en tvist – hvilket så på den anden side kan udnyttes af skyldnere, der kan have en interesse i at spekulere i lange processer. Men at sagerne trækker i langdrag, gavner hverken sagsbehandlingen, os advokater eller vores klienter.”

Firmaet er full-service og dækker bredt, blandt andet erhvervsret, familieret og strafferet. Tobias Pedersen har flest erhvervssager. Det kan være om kontrakter, enterprisesager, for eksempel mellem entreprenør og bygherre, samt sager om erstatningskrav, injurier, insolvens mv.

“Det er proces i bred forstand, og sagerne varierer i kompleksitet,” fortæller han.

For tiden er han sammen med partneren i firmaet i gang med en større revisoransvarssag med et større

millionbeløb på spil, hvor der er afsat 30 retsdage. Det er usædvanligt med en civil sag på 30 retsdage, og forinden er der gået cirka to års ventetid, inden sagen er nået til hovedforhandling.

“Den her sag handler om en række investorer, som har gjort krav mod revisorerne i forbindelse med et selskab, der er gået konkurs. Det er en kompliceret og omfangsrig sag, og der er mange elementer og detaljer, vi skal dykke ned i. Vi har dog flest sager, der kun varer én retsdag og en del, der tager to til tre dage, men vi oplever generelt, at sagerne bliver større og mere komplekse,” siger han.

Tobias Pedersen oplever, at det går op og ned med ventetiden til domstolene. Lige nu aner han en forbedring.

“Da jeg startede som fuldmægtig, så var der jo nogle retter, hvor man godt vidste, at der næsten altid gik to år, før man fik en tid i byretten. Men nogle af dem er begyndt at åbne op tidligere, fordi de har fået flere ressourcer, og så er vi måske nede på 11-18 måneders tid.

Vi har tidligere lavet værnetingsaftaler med modparterne, hvor vi har rykket sager fra byretter med en lang berammelsestid til en nabobyret med en væsentligt kortere berammelsestid. Det har vi haft gode erfaringer med. Men det handler jo også om, hvilke

sager der er, og hvor komplekse de er. Generelt synes jeg, at kompleksiteten i sagerne stiger, men jeg fornemmer også en forbedring i sagsbehandlingstiden generelt.”

Forskel på håndtering

Når Tobias Pedersens sager bliver anket og skal videre, mærker han også forskel på ventetiden i de to instanser.

“Landsretten har længere ventetid end byretten. Der kan vi godt regne med at vente to år, før vi skal i retten. Til gengæld kan man se, at der generelt er en højere autoritet i landsretten og en mere stringent sagsbehandling.”

Det handler meget om de enkelte mennesker, både dem, der fører sagen, og dem, der afgør sagen.

“Jeg har flere gange oplevet én bestemt byretsdommer, som altid sørger for en meget effektiv behandling af sager i byretten. Det er en eksemplarisk proces, synes jeg. Dommeren starter altid de forberedende møder med at vise, at sagen er gennemgået meget grundigt, og så skærer vedkommende ind til benet med, hvilke spørgsmål retten skal besvare, hvilke beviser er der, hvilke spørgsmål skal vi have styr på osv. Sagen bliver skåret til på forhånd, og alle parter er mere forberedte. Parterne ved allerede fra det forberedende retsmøde mere om,

hvad rettens opfattelse af sagen er, og så bliver det skrevet ind i retsbogen.”

Klarere retningslinjer vil hjælpe

I forløbet mellem en sag kommer fra byret til landsret, kan der ofte opstå døde perioder, som ifølge Tobias Pedersen kunne udnyttes bedre i forhold til forberedelsen til hovedforhandlingen.

“Jeg tror, parterne kan sætte ind ved at være mere konkrete i starten af forløbet, så sagen skæres til så tidligt som muligt,” siger han.

Hvis det står til ham, så skal der være klarere retningslinjer for processen i en civil retssag.

“Tingene foregår meget forskelligt i praksis og i de enkelte retssale, og det er måske også derfor, at man som advokat tænker, at man hellere vil gå med livrem og seler, og så tager man måske en lidt længere forelæggelse eller gentager tingene nogle gange i procedurerne, fordi man ikke kan være sikker på, hvor grundigt og hvor langt nede i sagen modparten eller dommeren er. Det vigtigste er, at man får varetaget sin klients interesse bedst muligt. Alle bliver jo bedre til det med erfaringen, men ensartede retningslinjer ville klart gøre en forskel.”

Han ser også gerne, at dommere i videre omfang giver feedback til nye advokater.

“Dommerne kan fortælle, hvordan de oplever procedure, afhøringer og forelæggelse, og om noget var overflødigt eller kunne gøres mere effektivt. Jeg har selv fået nogle gode råd fra de samtaler, jeg havde med dommerne efter både min retssagsprøve og i forbindelse med mine to prøvesager til landsretten, som jeg stadigvæk bruger.”

Tilføjelser kan opstå med god grund

Når Tobias Pedersen ser på de seks anbefalinger, der er udgivet af arbejdsgruppen under Advokatrådet, falder de godt i tråd med de tanker, han selv har gjort sig om, hvordan man kunne effektivisere civile retssager.

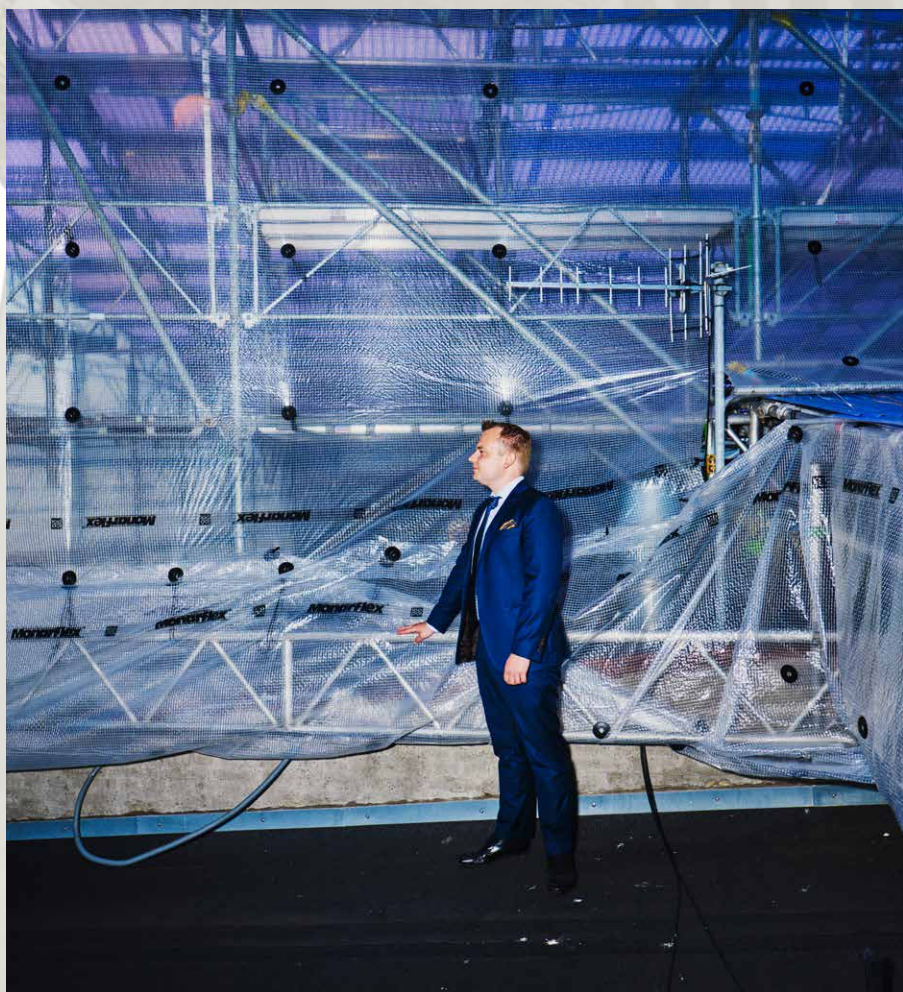
Han er dog lidt forbeholden overfor anbefalingen om frontloading – at have samlet alt materiale i sagen fra stævning og svarskrift, og at der herefter afskæres nyt bevismateriale og anbringender – og om det kan lade sig gøre i praksis.

“Det er selvfølgelig en fordel at have samlet så meget som muligt på forhånd, men det er heller ikke altid, at klienterne er i god tid med at få sendt det hele. Nogle gange kan man opleve at få en sag dagen før en forældelsesfrist eller søgsmålsfrist udløber, og så er det jo umuligt at undersøge en sag til bunds, inden man anlægger den,” forklarer han.

Der kan også være højkonfliktsager, hvor det bliver svært, og hvor parterne i forvejen typisk belaster retten med en masse kendelser og retsbøger om alt, hvad de kan være uenige i. Prækclusion fra afgivelsen af stævning

og svarskrift vil dermed i disse situationer kunne øge konflikten endnu mere, hvis det krævede tilladelse fra retten eller enighed mellem parterne at indlevere yderligere processkrifter og bilag til retten.

“Jeg synes som udgangspunkt, at det er fint at have sat nogle frister – dog fortsat med mulighed for at kunne tilføje nyt til sagen. Når vi har med mennesker at gøre, kan der være mange gode grunde til, at der kommer nye bemærkninger til sagen undervejs, når modparten for eksempel har sendt sit svarskrift, og der heri bliver fremhævet noget, som minder klienter om et forhold, der er af betydning for sagen. Men jeg er enig i, at det er vigtigt, at der er en dato for, hvornår forberedelsen afslutter.” ♦

ANBEFALINGER HAR EFFEKT, MEN KUN HVIS RETSPLEJELOVEN BLIVER ÆNDRET

Anbefalingerne fra Advokatrådets arbejdsgruppe kan gøre en reel forskel for en mere effektiv sagsbehandling af civile retssager. Men kun hvis retsplejeloven bliver ændret, vurderer professor Peter Arnt Nielsen.

16

Peter Arnt Nielsen, professor ved CBS, som også selv er advokat, retsmægler og dommer ved Voldgiftsinstituttet samt medlem af Advokatrådets procesretsudvalg, har gransket de seks anbefalinger og ser positivt på dem hver især.

“Jeg synes, anbefalingerne generelt er vældig gode. De er hands-on og nytænkende. Anbefalingerne er møntet på større civile sager, men man kan jo godt overveje at anvende dem mere generelt i alle civile sager, for der er et reelt behov for, at de behandles hurtigere og mere effektivt. Det efterslæb, der har været på selve berømmelsestiderne af civile sager, der blev nedprioriteret efter corona, vil måske udligne sig i de kommende år, da domstolene har fået flere ressourcer. Sådan som anbefalingerne er bygget op omkring forberedelse og gennemførelse af civile sager, vil mange af de her tiltag være rigtig effektive. Der er på visse områder lagt op til et nybrud i retsplejen,” siger han.

Selvom der allerede nu er rum i retsplejeloven til, at både dommere og advokater følger de seks anbefalinger, som Advokatrådets arbejdsgruppe ud-

gav i juni, så skal der ifølge professoren mere til. Han ser derfor ikke nogen vej udenom lovændringer, hvis anbefalingerne skal blive anvendt i praksis. Kort forklaret:

“Hvis det står i loven, så bliver det efterlevet.”

Retssikkerhedsmæssigt i orden

Når Peter Arnt Nielsen gennemgår anbefalingerne, har han umiddelbart ingen retssikkerhedsmæssige betænkeligheder ved dem. Det skyldes blandt andet, at de ikke udelukker

den nuværende praksis, men forsøger at vende udgangspunkt og undtagelse om. For eksempel skal sent indsendt materiale kun accepteres undtagelsesvist ifølge forslaget om tidligere præklusion, kaldet for frontloading i anbefalingerne.

“Under de her præmisser ved den første anbefaling frontloading, skal omfanget af forberedelsen skærpes, når man laver en stævning og et svarskrift, og det vil kun højne kvaliteten,” mener han.

Det samme synspunkt har han i forhold til anbefalingen om selvindhentede ekspertvurderinger.

“Der kan komme to modstridende erklæringer, men de belyser i virkeligheden en sag bedre, end hvis man kun havde én syn og skønsrapport, som kun ser på sagen på én måde. Der vil komme flere rapporter, og dermed vil det sagkyndige grundlag afgjort være bedre – og det vil spare tid,”

siger han.

Anbefalingen om at indhente skriftlige vidneerklæringer, er han heller ikke bekymret for, og den er desuden ligetil og kræver ikke lovændringer, mener han.

“Den er der hjemmel til i retsplejeloven, men den bliver ikke anvendt ret meget. Du vil jo kunne forberede sagen meget bedre, fordi du på forhånd ved, hvad parterne vil sige. Det ser jeg som en klar forbedring. Der er så på den anden side en risiko for, at man går glip af noget bevisumiddelbarhed, men det er der jo også taget højde for i udspillet, da vidner kan blive hentet ind til hovedforhandlingen for at blive afhørt om bestemte dele og temaer i deres forklaring. Igen vil det blive en mere fokuseret retssag.”

Han fremhæver derudover anbefalingen om aktiv retsledelse. Den er ifølge professoren yderst vigtig.

“Det betyder, at også retten skal sætte sig rigtig godt ind i sagen meget tidligt, og så vil dommeren bedre kunne styre slagets gang på baggrund af parternes eventuelle fælles eller divergerende ønsker om, hvordan forberedelsen skal foregå. Der vil kunne holdes flere forberedende møder, på samme måde som man kan se i Østre

Landsret retningslinjer. Igen vil sagerne blive ført mere fokuseret og mere effektivt,” siger Peter Arnt Nielsen.

Tidsspilde og knæfald

Den femte anbefaling, som handler om at droppe forelæggelsen – som i større sager kan vare i flere dage – og erstatte den med kortere ‘opening statements’, er han ligeledes enig i.

“Jeg tror ikke, at man kommer udenom at justere i retsplejeloven, for så er alle, dommere som advokater, jo forpligtet til at rette sig efter de nye principper.”

“Det er jo en øvelse, man oprindeligt har haft af hensyn til tilhørerne, dem, der overværer retssagen, journalister osv. Men det handler jo om, at parterne forklarer, hvordan sagen ser ud fra deres side i de her ‘opening statements’. Det bliver fokuseret og giver mere mening, hvis man som dommer er godt forberedt, end en decideret oplæsning af de centrale dokumenter i

sagen, som dommerne jo formodes at have læst. Det kan godt føles som rent tidsspilde, som det foregår i dag. Det er lidt et knæfald for publikum – og oftest er der ikke noget publikum i civile sager.”

Et nybrud, der gør en forskel

Peter Arnt Nielsen er derudover enig i, at der bør være fælles retningslinjer, som minder om dem, Østre Landsret allerede har bragt til torvs. “Spørgsmålet er jo, hvad der skal til for at gennemføre de nye forslag, og som det er nu, kræver det jo, at alle parter er enige i, at nu ændrer vi prak-

sis på de her områder. Det kunne være en mulighed at indføre ændringer via de advokatetiske regler, men jeg tror ikke, at man kommer udenom at justere i retsplejeloven, for så er alle, dommere som advokater, jo forpligtet til at rette sig efter de nye principper, som virkelig er et nybrud i den rigtige retning.” ♦

ET VIGTIGT BIDRAG TIL DEBATTEN

Domstolenes sagsbehandlingstider er for lange, og derfor er der behov for at belyse udfordringerne fra flere vinkler. Sådan lyder vurderingen fra juraprofessor Lasse Højlund Christensen om anbefalingerne til effektivisering af større civile retssager.

Lasse Højlund Christensen ser anbefalingerne som et væsentligt bidrag til problematikken.

“Rapporten er et vigtigt bidrag til debatten om domstolenes sagsbehandling, og hvordan de civile retssager kan gennemføres hurtigere og mere effektivt,” siger han.

Samtidig understreger han, at anbefalingerne skal læses med udgangspunkt i den type sager, de er udviklet til.

“Jeg forstår det sådan, at anbefalingerne er rettet mod større civile sager, men med et ønske om, at de over tid “smitte af” på civilprocessen generelt. Når man ser på arbejdsgruppens medlemmer, er det en række af Danmarks dygtigste procesadvokater, der nok har de største erfaringer med meget store civile sager. Rapporten bør derfor læses i det lys, og man bør være varsom med at udstrække disse erfaringer til andre typer af sager,” siger han.

Advokaters ansvar

Lasse Højlund Christensen hæfter sig særligt ved, at rapporten ikke alene retter blikket mod domstolene, men også mod parternes og advokaternes ansvar for, at sagerne forløber effektivt.

“Det er prisværdigt, at der løbende i rapporten fokuseres på parternes og deres advokaters forpligtelser til at sikre en effektiv proces. Det er lidt sat

på spidsen først, når parterne og deres advokater ikke opfylder disse forpligtelser, at der bliver behov for rettens mere aktive procesledelse,” siger han.

Han fremhæver også rapportens mange konkrete anbefalinger til, hvordan både sagens forberedelse og hovedforhandlingen kan gennemføres mere effektivt. Blandt andet peger arbejdsgruppen på en mere omfattende brug af skriftlige vidneerklæringer som alternativ til mundtlige vidnefor-

gælde ved stævning og svarskrift. Målet er, at sagerne skal være fuldt oplyste på et langt tidligere tidspunkt.

Lasse Højlund Christensen anerkender ønsket om at styrke effektiviteten, men tvivler på, at udfordringerne kan løses så enkelt.

“Retsplejelovens regler om præklusion er løbende blevet ændret med henblik på at fremskynde processen, men det har ikke haft den store gennemslagskraft i praksis,” siger han.

Han peger blandt andet på reglerne for nyt processtof under ankesager som en væsentlig del af problemstillingen.

“Der er givetvis et behov for at se nærmere på reglerne om præklusion, men det er næppe gjort med nogle “snuptag”. Der bør ses lidt bredere på landsrettens rolle i forbindelse med ankebehandlingen,” vurderer han.

Ny debat om ekspertbeviser

Anbefalingen om i videre omfang at benytte ensidigt indhentede ekspertvurderinger giver også anledning til refleksion hos Lasse Højlund Christensen. Han bemærker, at lovændringerne i 2016 ganske vist gjorde det lettere at anvende ensidigt indhentede erklæringer, men at lovgiver dengang bevidst undlod at gå så langt, som arbejdsgruppen nu foreslår.

“Der kan nu ti år efter være behov for at overveje spørgsmålet igen,” siger han.

“Der er givetvis et behov for at se nærmere på reglerne om præklusion, men det er næppe gjort med nogle snuptag.”

klæringer i retten.

“Når det anbefales, at skriftlige vidneerklæringer i videst muligt omfang skal træde i stedet for en direkte afhøring under hovedforhandlingen, er det ledsaget af anbefalinger om den konkrete fremgangsmåde. Disse konkrete anbefalinger vil uden tvivl få betydning for det fremtidige arbejde med reglerne om domstolenes sagsbehandling,” siger han.

Behov for yderligere diskussion

Et af de områder, hvor juraprofessoren ser behov for yderligere diskussion, er arbejdsgruppens forslag om at skærpe reglerne om præklusion. Arbejdsgruppen anbefaler, at hovedreglen om præklusion flyttes fra forberedelsens afslutning til allerede at

Han understreger dog, at behovet for sagkyndig bistand varierer betydeligt fra sag til sag, og at eventuelle ændringer derfor bør målrettes de større civile sager.

“Ser man på de store sager, må det selvfølgelig veje tungt, at arbejdsgruppen med deres praktiske erfaringer ser et behov for dette. Men det er nok ikke helt oplagt, at erfaringer fra internationale voldgiftssager uden videre kan overføres til en domstolsbehandling med en lang tradition for syn og skøn,” siger han.

Ifølge Lasse Højlund Christensen kan der endda være en risiko for, at sagsbehandlingen bliver mere tidskrævende, hvis modstridende ekspertudtalelser fører til, at retten efterfølgende finder det nødvendigt at udmelde syn og skøn. Selv om rapporten efter hans vurdering rejser spørgsmål, der kræver yderligere overvejelser, er hans samlede vurdering positiv.

“Rapporten kalder i forhold til nogle punkter på yderligere overvejelser, men den indeholder mange praktiske anbefalinger, der uden tvivl vil indgå i debatten om domstolenes sagsbehandling,” siger Lasse Højlund Christensen.

Hans forventning er derfor, at arbejdsgruppens forslag kommer til at spille en rolle i det videre arbejde med at effektivisere behandlingen af civile retssager ved de danske domstole. ♦

Det mener dommerne om de seks anbefalinger:

“EFFEKTIVISERING AF CIVILE RETSSAGER MÅ IKKE GÅ UDOVER KVALITET OG RETSSIKKERHED”

Mette Lyster Knudsen, formand for Dommerforeningen, dommer i Østre Landsret og medlem af strukturudvalget for domstolene.

Hvad synes du overordnet om de konkrete anbefalinger?

Der er tre helt grundlæggende udfordringer, som rapporten adresserer. For det første de lange sagsbehandlingstider. Det er uden tvivl en af de største retssikkerhedsmæssige udfordringer, da de påvirker borgernes muligheder for at få prøvet deres sag indenfor rimelig tid. For det andet den øgede kompleksitet i sagerne og for det tredje omfanget af processtof og processkrifter, som er steget betydeligt i de senere år. Der er en tendens til, at de bliver længere og længere, og det betyder jo også, at hele afviklingen af sagen tager længere tid.

Anbefalingerne er interessante – de indeholder overordnet rigtig mange gode og fornuftige tanker, og vi vil helt sikkert drøfte dem i strukturudvalget, hvor vi i stor udstrækning drøfter, hvordan vi bruger dommernes tid bedst muligt.

Men de rejser også nogle grundlæggende spørgsmål om blandt andet forhandlingsprincippet, bevisførelse og domstolenes rolle. Så jeg har nogle betænkeligheder – særligt i forhold til princippet om bevisumiddelbarhed og åbenhed i retsplejen.

Meget af det her handler om adfærd og kultur.

Effektivisering opnås ikke nødven-

digvis ved blot at flytte arbejdet fra retslokalet til skrivebordet. Der skal være reelle tidsbesparelser, og det skal vi samarbejde med advokaterne om, for selvom vi har forskellige roller, er det jo os, der kæmper for vores retsstat.

Der er behov for kulturændringer og et øget samarbejde – det, mener jeg, er vejen frem snarere end lovændringer. I Danmark har vi en meget høj tillid til domstolene, og det er vigtigt, at vi bevarer den.

Hvilke anbefalinger ville rykke mest og er mest realiserbare i forhold til effektivisering?

Der er gode tiltag i alle anbefalingerne, og meget af det kan man jo allerede i dag se i retningslinjerne fra Østre Landsret og landsretternes fælles vejledning, som oplægget også siger.

Så kan man med rette spørge, hvorfor det ikke i videre omfang bliver fulgt?

Jeg er enig i at, aktiv retsledelse fra dommerne og tilrettelæggelse af hovedforhandlingen er meget vigtigt.

Men jeg synes også, at advokaterne selv kan adfærdsregulere en hel del. Meget af det her handler jo ikke kun om, at dommeren skal være den styrende i rummet. Advokaterne kan selv sørge for at skære sagerne til – ind til benet, og de kan for eksempel undlade

at indkalde for mange vidner, nedbringe antallet af formalitetsindsigelser i relation til syn og skøn eller at trække forelæggelsen i langdrag.

Ser du nogle retssikkerhedsmæssige udfordringer ved at indføre anbefalingerne?

Systemet med syn og skøn fungerer ikke efter hensigten i dag. Dommerne bruger uforholdsmæssig meget tid på det, så der skal ske noget på det område. Men udfordringen ved, at parterne alene indhenter ensidige eksperterklæringer, som oplægget foreslår, vil jo stadig være, at dommerne skal vælge imellem, hvilken ekspert de vil tro på.

Retssikkerhedsmæssigt er jeg mest bekymret for, at bevisumiddelbarhedsprincippet bliver brudt ved at vende udgangspunktet om, sådan at et vidnebevis som udgangspunkt erstattes af en skriftlig erklæring. Det, synes jeg, kun skal være muligt dér, hvor det reelt er overflødigt, og når vidnet alene skal bekræfte noget faktuel.

Der er i det hele taget en udfordring ved at flytte en del af det personlige møde mellem aktørerne i retten over på skrift. Det er utroligt vigtigt, at dommerne hører de vigtigste vidners udsagn i retten, når de skal vurdere troværdigheden.

I forhold til helt at afskaffe forelæggelsen, der kan jeg blive bekym-

ret for, at man bare skyder ansvaret over på dommeren i forhold til at have læst processkriftet, og det, synes jeg, er specielt, når vi i forvejen har et forhandlingsprincip som en helt grundlæggende tanke for vores retssystem.

Vi har også et offentlighedsprincip, hvor retsmøderne som udgangspunkt er åbne, og selvom det ikke er alle retssager, der har tilhørere, så er der jo sager, som kan fylde for eksempel ude i lokalområderne, og hvor folk møder op.

Vi skal passe på med at røkke for meget ved den grundlæggende måde, vores retsplejelov er opbygget på – det kræver nogle mere principielle overvejelser.

Men jeg er også med på, at det hele ikke skal drukne i betænkeligheder, og jeg vil mene, at vi kan gøre rigtig meget bedre og mere effektivt indenfor de rammer, vi har nu.

Hvad er der ellers af udfordringer ved at indføre de her tiltag?

Der er meget fokus på hastighed, men der er også behov for en grundig diskussion af de principielle konsekvenser for domstolene arbejde, og effektivisering må ikke ske på bekostning af kvalitet og retssikkerhed.

Domstolene er generelt under pres. Kalenderen er fyldt op, så hvis mængden af materiale er den samme, bliver det blot en forskydning af dommerens tid. Det kommer ikke til at hjælpe på sagsbehandlingstiderne at flytte arbejde fra retssalen ud til skrivebordene. Der er ikke noget quick-fix.

Hvad kan advokaterne selv gøre for at spare tid i civile sager?

Der bør være større fokus på god advokatskik, bedre sagsstyring og skarpere prioritering af, hvad der faktisk er relevant for sagens bedømmelse. Kortere og mere fokuserede forelæggelser kombineret med bedre skriftligt materiale kan gøre sagsbehandlingen mere effektiv.

Udover at frontloading forslaget som sådan kræver en bestemmelse, så er der jo ikke noget, der hindrer et adfærdskodeks, hvor man siger, at man så vidt muligt skal angive påstande, anbringender og bevismidler i første processkrift, og at hvis du senere tilføjer noget, så skal der være særlige årsager til det.

Det er også helt ok at bruge skriftlige vidneerklæringer mere – også i større sager. Jeg opfordrer selv til det, når jeg kan se, at der ikke er behov for, at vidnet møder op.

Hvad kan dommerne gøre?

Der kan hentes gevinster ved at bruge de eksisterende procesværktøjer mere aktivt og konsekvent, og her er aktiv retsledelse selvfølgelig en del af det.

Jeg tror, vi kan nå meget langt, både dommere og advokater, hvis vi selv finder ud af det i fællesskab og uden at ændre i retsplejeloven. Det, synes jeg, ikke er nødvendigt, og det tager også lang tid med det lovforberedende arbejde, der skal til.

Ser du andre muligheder for en mere effektiv sagsbehandling?

Jeg ser gerne, at domstolene får samme arbejdsmuligheder og adgang til AI-løsninger som for eksempel Kaila, som anklagerne og advokaterne har, og at de kan anvende AI som støtteværktøj både administrativt og i retten. Ikke til at erstatte selve den juridiske vurdering men som en støtte – også til for eksempel transskription.

Jeg er også åben for moderat specialisering for dommere, som de har i Norge. Dommere er og skal være generalister, men derfor kan man godt mere systematisk specialisere sig på bestemte områder, for eksempel visse dele af skatteområdet, og det gør vi til dels allerede, for eksempel i sager om gældssanering. Dette er også et emne, vi her i efteråret skal drøfte mere grundigt i strukturudvalget. ♦

“PROBLEMER LØSES IKKE ALTID VED AT INDFØRE NYE OG FLERE REGLER”

Julie Arnth Jørgensen, dommer i Højesteret og bestyrelsesmedlem i Dansk Forening for Voldgift.

Hvad synes du overordnet om de konkrete anbefalinger?

Rapporten peger overordnet på, at der er et oplagt behov for effektivisering i de store civile sager ved domstolene. Det er åbenbart problematisk, at sager ender med at tage op mod ti år eller mere for at nå igennem en behandling i første instans. Men der er, som rapporten også er inde på, muligheder for at gøre noget ved problemet.

Generelt ligger rapportens anbefalinger i fin forlængelse af de interne retningslinjer, som Østre Landsret har udarbejdet, men som ikke synes at have vundet den udbredelse, som man kunne have ønsket sig.

Hvor er udfordringerne?

Rapporten lægger op til en række ændringer af retsplejelovens regler, og uden at jeg forholder mig specifikt til de enkelte forslag, vil jeg fremhæve, at det efter min opfattelse ikke er sikkert, at man vil opnå en mere effektiv og hurtigere behandling af de store civile sager ved domstolene ved at tilføje flere regler til retsplejeloven.

Retsplejeloven indeholder allerede en række bestemmelser, der – hvis de i praksis blev efterlevet, som de er skrevet og tiltænkt – ville effektivisere processerne. Retsplejelovens § 353 er i sig selv et oplagt eksempel på en regel, der efter sin ordlyd og forar-

bejder indeholder en masse værktøjer for dommeren til at effektivisere sagsforberedelsen.

Ser du andre muligheder?

Det er et gennemgående tema i rapporten, at advokaterne efterlyser en mere aktiv retsledelse. Det budskab er jeg helt enig i. Efter min opfattelse

“Efter min opfattelse vil man med en mere aktiv retsledelse under hele sagsforberedelsen kunne nå meget langt med at få “effektiviseret” de store civile sager.”

vil man med en mere aktiv retsledelse under hele sagsforberedelsen kunne nå meget langt med at få “effektiviseret” de store civile sager. Det er da også

en del af Østre Landsrets eksisterende retningslinjer, at der hvert kvartal bør holdes et forberedende møde i sagen. Det, tror jeg, ikke sker i alle store civile sager. Men hvis dette blev efterlevet, ville man – selv uden ændringer af retsplejeloven i øvrigt – kunne nå ganske langt i en hurtigere og smidigere behandling af sagerne.

Den aktive retsledelse under sagsforberedelsen indebærer, at dommeren i samarbejde med advokaterne finder løsninger, der passer til sagen og dens parter. Det kan for eksempel være procesaftaler om brug af skriftlige vidneerklæringer (retsplejelovens §297), og hvordan en sådan brug skal udmønte sig i praksis til gavn for en mere effektiv sagsbehandling.

Det kan også være brug af egne sagskyndige/eksperter i stedet for syn og skøn (retsplejelovens § 209 a). En aktiv retsledelse fra start til slut er naturligvis en tidskrævende opgave for dommeren, fordi det kræver, at dommeren tager sig tid (og har tid) til at sætte sig ind i sagen og tvistepunkterne forud for hvert forberedende retsmøde. Men det er den bedste måde at holde en sag “på sporet” og

at sikre en hurtigere behandling i en proces, som også parterne kan anse for betryggende. ♦

“DER SKAL GØRES NOGET FOR AT SIKRE, AT SAGERNE IKKE TRÆKKES I LANGDRAG”

Carsten Kristian Vollmer, retspræsident i Østre Landsret og formand for strukturudvalget for domstolene.

Hvad synes du overordnet om de konkrete anbefalinger?

Jeg har med stor interesse læst rapporten fra Advokatsamfundets arbejdsgruppe om effektivisering af større civile sager.

Rapporten vidner om, at der fra advokatside er meget stor vilje til at bidrage konstruktivt til at finde løsninger på udfordringen med de lange sagsbehandlingstider ved domstolene. Det er også det, jeg oplever fra advokaternes repræsentanter i strukturudvalget. Arbejdsgruppen er kommet med nogle meget konkrete bud, og jeg ser frem til det videre arbejde med anbefalingerne og til at følge debatten også blandt advokater, herunder om advokaternes rolle i en bedre tilrettelæggelse og tilskæring af de større sager.

Arbejdsgruppen sætter fokus på en af de helt store udfordringer for det danske retssystem i disse år; nemlig de meget lange sagsbehandlingstider i ikke mindst de civile sager. Arbejdsgruppen kommer i den forbindelse med en række meget konkrete anbefalinger til, hvordan (navnlig) de større civile sager kan behandles på en mere hensigtsmæssig måde. Jeg hilser anbefalingerne meget velkomne som et vigtigt indspark til overvejelserne om, hvordan retsvæsenet kan geares til at opprioritere de civile sager.

Problemstillingen er også noget, som optager strukturudvalget for domstolene. De lange sagsbehandlingstider ved domstolene kan udfordre retssikkerheden og kan påvirke borgernes og

virksomhedernes tillid til domstolene som samfundets centrale konflikt-løsningsorgan. Derfor har udvalget i sine drøftelser også fokus på, hvordan domstolene sikres mulighed for at kunne fremme de civile sager på en mere hensigtsmæssig og koncentreret måde. Udvalgets drøftelser kredser om behovet for mere effektive redska-

ber til at skabe fremdrift i sagerne og tiltag til en mere fokuseret sagstilsætning. Udvalget ser også på, om der er behov for tilpasning af, hvad man kan kalde “strukturen” for sagsbehandlingen i form af ændret lovgivning.

Strukturudvalgets drøftelser af emnet er endnu ikke afsluttet, og det er for tidligt at sige noget mere konkret om de forslag, udvalget kan tænkes at lægge frem. Men der er ikke tvivl om, at der skal gøres noget for at sikre, at

den enkelte sag ikke optager mere tid i kalenderen, end hvad den kræver. Og der skal også gøres noget for at sikre, at sagerne ikke trækkes i langdrag. Det er en fælles opgave for såvel domstolene som parterne og ikke mindst deres advokater, som spiller en central rolle for planlægningen og afviklingen af en retssag.

Hvor er udfordringerne?

Det er naturligvis centralt, at nye tiltag til effektivisering af større civile sager ikke må gå ud over retssikkerheden. Den meget høje tillid til de danske domstole skyldes ikke mindst den høje faglighed og ordentlighed ved domstolene, og at der er tillid til, at domstolene har den fornødne tid til at behandle den enkelte sag grundigt i en proces, hvor man kan komme til orde og har mulighed for at præsentere sine synspunkter og understøtte sin sag med den nødvendige bevisførelse. Det skal vi selvfølgelig værne om. Det er derfor også vigtigt, at man i overvejelser om for eksempel øget brug af præklusion og eksperterklæringer inddrager blandt andet grundlæggende hensyn til kontradiktion. Det er også noget, som arbejdsgruppen er meget opmærksom på i sin rapport.

I begyndelsen af 2027 forventes det, at strukturudvalget for domstolene præsenterer deres afrapportering med anbefalinger til, hvordan de mener, domstolenes fremtid bør se ud. ♦

Advokatens dagbog

LOVEN KAN IKKE FÅ GÅSEHUD

Menneskerettigheder, en artikel om, hvordan straffeprocessen påvirker sigtede, og en medieomtalt forvaringssag fylder kalenderen hos advokat Rasmus Wandall. Han arbejder for, at selv når en sag giver gåsehud, skal fornuften styre afgørelsen – ikke frygten.

Uge 25 og 27, 2026

RASMUS WANDALL (L)

Advokat og indehaver af Wandall Law Firm, hvor han beskæftiger sig med dansk og international strafferet samt persondata. Han arbejder også med konfliktløsning som retsmægler og certificeret mediator (CEDR). Han er formand for organisationen Levende Menneskerettigheder.

Han er tidligere videnchef for Rigsadvokaten og Generel Counsel for IAP, den globale sammenslutning af anklagemyndigheder og anklagere (Haag). Han rådgiver i spørgsmål om strafferet, persondata og menneskerettigheder på tværs af EU og globalt både i regi af EU-Kommissionen og Europa-Parlamentets Udvalg om Borgernes Rettigheder og Retlige og Indre Anliggender (LIBE).

Er desuden senior research fellow på Lunds Universitet og har tidligere arbejdet ved en række universiteter, blandt andet NYU Law School, UC Berkeley, University of Oxford og Københavns Universitet.

Rasmus Wandall er cand.jur. (2000) fra Københavns Universitet, hvorfra han også har en ph.d.-grad (2004). Han fik sin advokatbeskikkelse i 2020.

► JEG VÅGNER OP 200 KILOMETER FRA MIT HJEM

mandag morgen. Jeg har sovet hos mine svigerforældre i Troense, da jeg allerede kørte fra København mod Fyn søndag eftermiddag for at mødes med min klient inden første retsdag i Odense, som er i dag. Vi spiser morgenmad sammen med udsigt over vandet. Man kan næsten ikke få en bedre start på dagen. Jeg får bestilt nogle varer til vores ældste datters studenterfejring, som er lige om hjørnet. Så kører jeg til Retten i Odense, hvor min klient er en af to tiltalte i en større databedragerisag. Anklagemyndigheden mener, at han har været med til at lokke oplysninger ud af andre og brugt dem til en lang række digitale transaktioner. Der er en del uafklarede spørgsmål om de fremlagte beviser, så det er en travl første retsdag. Sagen kører frem til september.

Jeg får diskuteret dagens forløb igennem med min klient og kører mod København. Undervejs har jeg en længere telefonsamtale med en kollega, som vil have et par ekstra øjne på en svær problemstilling. Hvis jeg selv mangler nye øjne på et spørgsmål, ringer jeg også altid til nogle gode kolleger.

På vejen hjem fra Odense kører jeg forbi en 15-årig klient og hans forældre. Han er sigtet i en sag om formueforbrydelser, der stadig er på efterforskningsstadiet. Det er langt tryggere rammer for især unge klienter at mødes hjemme hos dem. Hvis det kan lade sig gøre, foretrækker jeg klart det frem for et møde på kontoret.

Hjemme klokken 19, hvor jeg hurtigt laver mad sammen med vores to eksamenslæsende døtre, som går i 1. og 3. g. Den ene bænker mig til at agere eksaminator efter middagen. Min bedre halvdel, Lotte, har lange dage i Udenrigsministeriet og er først hjemme lidt over 22. Vi sniksnakker om dagens bedrifter. En længere række e-mails venter på mig, og jeg klarer de nødvendige, inden vi tørner ind.

► KAFFEN HAR EN SÆRLIG PLADS HOS OS.

Det er mig, som brygger kaffen om morgenen. Vi boede i Addis Ababa, Etiopien, i fire år, og jeg er der fortsat cirka en gang om året i samarbejde med de føderale domstole og det etiopiske justitsministerium. Vi tager altid en masse forskellige mærker kaffe med hjem, når vi har været hjemme i Addis Ababa. Når jeg siger hjemme, mener jeg det virkelig, for Addis Ababa føles som vores andet hjem. Jeg tager løbetøj på, men jeg kommer aldrig ud at løbe. Det må blive i aften.

Dagen på kontoret starter med et call med ledelsen i Levende Menneskerettigheder. Det har vi hver tirsdag. Jeg er formand for organisationen, der arbejder for at gøre menneskerettigheder levende blandt unge – dem, som skal fremtidssikre rettighederne. Levende Menneskerettigheder består af et netværk af advokater og advokatfuldmægtige, som på frivillig basis tager ud på skoler og gymnasier med vores dilemmaspil. Spillene er baseret på rigtige sager og tager relevante temaer som for eksempel samtykke op.

Senere på dagen har jeg et møde med en kollega om et muligt samarbejde vedrørende retlig regulering af profilerings teknikker. Det er et område, som fylder betydeligt i mit arbejde. Det drejer sig groft sagt om reguleringen af, hvordan myndigheder, domstole og virksomheder kategoriserer mennesker i alt fra risikovurderinger, sikkerhedsvurderinger og egnethedsvurderinger til farlighedsvurderinger. Mine klienter kan for eksempel være personer, der ikke kan få et arbejde på grund af manglende sikkerhedsgodkendelse, eller som lige nu, hvor jeg arbejder med en forvaringssag, hvor der indgår en farlighedsvurdering. Senere på ugen skal jeg også have et møde med en mindre biotek virksomhed om deres håndtering af persondata i forbin-

25

delse med deres forsøg, hvor de foretager kategoriseringer af mennesker ved hjælp af persondata.

► **JEG ER RETSMÆGLER I KØBENHAVNS BYRET OG ØSTRE LANDSRET** og medierer derudover private tvister. Den efterfølgende dag bruger jeg en del tid på at få planlagt og forberedt en mediation. Den skal foregå mellem to virksomheder, og tvisten omhandler en

26

ordre på lidt under 1 mio. kroner. Det er et stort privilegium at bistå tvistende parter med at afsøge mulighederne for at finde en mindelig løsning. Jeg mener, at vi overromantiserer værdien af at få en endelig afgørelse for enhver pris, og jeg tror, at vi kan blive langt mere kreative i domstolssystemet med at implementere muligheder for, at parterne indgår forlig – også inden for andre områder end privatretlige tvister.

Klokken 13 har jeg sammen med Levende Menneskerettigheders sekretariatsleder, Søren Bech Laursen, et møde på mit kontor med Travers Media, som vi samarbejder med om udviklingen af det næste menneskeretlige dilemmaspil. Ytringsfrihed er temaet, og vi vender flere centrale spørgsmål. Hvad er det for nogle dilemmaer, som er vigtige at få formidlet omkring ytringsfrihed? Er det, at der bør være større ytringsfrihed? Er det, at ytringsfrihed altid støder mod andre rettigheder og andre interesser, som skal varetages? Det kan være samfundsinteresser, sikkerhedshensyn eller straffeloven.

► **VI SPRINGER FREM TIL TORSDAG 14 DAGE SENERE.** Hele ugen har jeg været i Østre Landsret i en nævningsag om forvaring. Forvaringssager er alvorlige og vanskelige sanktionssager. Anklagemyndigheden vil have min klient idømt forvaring, og Retslægerådet har udtalt, at der skal idømmes forvaring. Byretten var ikke enig, men anklagemyndigheden ankede sagen. Det er en sag, som har været meget omtalt i medierne. Den omhandler en lang række blufærdighedskrænkelser og en overtrædelse af straffelovens paragraf 225 om andre seksuelle krænkel-

ser end samleje. Min klient brød ind i folks hjem og gik ind på børneværelser. Der er afsat to hele og to halve dage til retssagen. Som jeg siger i landsretten, får jeg selv gåsehud af sagen og forholdene. Jeg er selv far til to piger. Men loven kan ikke få gåsehud, så vi skal finde en måde, hvor vi kan anerkende vores frygt, men ikke være styret af den. Sagen ligger efter min vurdering under, hvad der skal til for at idømme forvaring, og der er ikke taget højde for de behandlingsmuligheder, som har vist sig sideløbende med sagen.

Vi behandlede skyldsspørgsmålet og procederede sanktionsspørgsmålet onsdag, og i dag torsdag fastsættes sanktionen. Som de andre morgener mødes jeg med min klient i nærheden, og sammen går vi hen til landsretten. På grund af pressebevågenheden tør hans familie ikke møde op.

Vi står i retssal 1.7, som er den store nævningsal. Det er umuligt at beskrive den oplevelse, det er at stå dér og vente. Pressen er til stede, og min klient står med en pakket taske. Politiet er mødt op og står klar til anholdelse. Så kommer retsformanden og alle dommerne ind for at læse dommen op. Min klient bliver ikke taget i forvaring. Han kan tage hjem igen. Landsretten skærper straffen fra ti måneder til et års ubetinget fængsel, men han har sidet varetægtsfængslet i et år og seks måneder. Det særligt interessante i denne sag er, hvad der skete, da han opholdt sig otte måneder i Herstedvester Fængsel. Inden opholdet

dér, sagde alle, at der intet var at gøre, men her kom han i behandling med det resultat, at udtalelsen efter otte måneder var, at der er noget at arbejde med. Og så er spørgsmålet jo – hvilken betydning har en sådan udtalelse og erfaring? Kan man overveje forvaring uden at have afprøvet mulig behandling? Det er et uhyre vanskeligt sanktionsretligt område og særligt for seksualforbrydelser et områ-

de, som kalder på en reform af de sanktionsmuligheder, domstolene har til rådighed.

Jeg følger min klient til metroen og tager til mit kontor og får ryddet op i, hvad der har måttet ligge og vente. Trætheden efter en uges intenst fokus og spænding indfinder sig. Spiller en times tennis efter aftensmaden med min gode ven. Det er rart ikke at tænke på andet end tennis.

► **LANGE SAGSBEHANDLINGSTIDER I RETSSYSTEMET** er kendetegnende for den retssag, jeg møder op til om fredagen. Det er en seks år gammel sag, som er blevet aflyst to gange på dagen på grund af sygdom. En far til en dengang 15-årig dreng er tiltalt efter paragraf 119 for trusler mod politiet. Politiet mødte op alene en tidlig morgen for at anbringe hans søn efter en afgørelse fra Ungdomskriminalitetsnævnet. Det er en principiel sag, fordi hjemlen til, at politiet overhovedet kan varetage sådan en opgave uden kommunens tilstedeværelse, er tvivlsom. Der er helt særlige hensyn at tage, når det drejer sig om unge mennesker. Samspillet mellem sociallovgivningen, straffeprocessen og Ungdomskriminalitetsnævnet har ikke gjort de retlige rammer for politiets indsatser lettere at gennemskue. Politi og anklagemyndighed er helt afvisende over for vores synspunkt eller for de hensyn, som efter loven skal tages til unge mennesker i situationen. Spørgsmålene tager vi op i retten, som frifandt faderen.

Bagefter står den på sommerfrokost her på kontoret med et par gæster udefra også. Vi bruger blandt andet lejligheden til at sige på gensyn til vores juridiske assistent Agnes Sofie Højberg, som skal på barsel. Der er generelt temmelig meget at lave på vores kontor, men samarbejdet og samværet er en gave.

I huller hist og her har Agnes og jeg i månedsvis arbejdet på en artikel om, hvordan sigtede og tiltalte oplever det at gennemgå en straffesag – ikke afgørelsen, men

processen. Vi nærmer os et første udkast. Agnes er, foruden jurastuderende, bachelor i antropologi, og jeg har en lang empirisk forskningsbaggrund i straffeprocessen, så vi sætter pris på det tværfaglige. Vi har interviewet ti tidligere sigtede og forsøger at konkretisere, hvad der egentlig betyder noget for dem under sagens forløb. Det viser sig, at den største belastning ofte er uvisheden om straffen. De går i stå i alle dele af deres liv, og i sig selv er sagen en enorm mental belastning. Illustrativt forklarer en person, at hun godt kan glemme den verserende straffesag for en kort stund, når hun er på arbejde eller sammen med sine veninder. Men fordi det hele tiden rumsterer i baghovedet, skal der ikke meget til, før hun bliver mættet og bare gerne vil hjem og være alene. I samfundet i dag behandler vi den mellemliggende proces som om, at den bare er en vej hen til afgørelsen. Men processen i sig selv er en straf, som vi kan blive bedre til at håndtere. Også som advokater.

► **LØRDAGE FORSØGER LOTTE OG JEG AT HOLDE FRI.** Det er lidt lettere for mig at styre, men det

går som regel. Det indbefatter typisk et noget langsommere morgenforløb og denne weekend en tur i vandet – jeg på SUP (Stand Up Paddle), mens Lotte svømmer. Vi smider boardet på taget af bilen. Hun sætter mig af i Hellerup og fortsætter mod nord, hvor vi mødes, når jeg får padlet dertil. Denne lørdag står på studenterfest, så det bliver til en kort tur og så afsted. Vores datter holder festen med en veninde, og de har sådan set gjort det meste, men heldigvis kan vi få lov til at hjælpe til. Det bliver til en lang dag og nat, som slutter på de tidligere timer. Søndag står den på oprydning og en times tennis. ♦

27

nklercentral

kringsrum

BARNE -
MATIL -
LIGST -
HADST -
SERVICE -
DE HOUT

ADVOKAT I DEBATTEN

*SOM ALLE ANDRE HAR
ADVOKATER YTRINGSFRIHED
OG BLIVER OFTE OPFORDRET
TIL AKTIVT AT BRUGE DERES
STEMME I DEN OFFENTLIGE
DEBAT.*

*MØD TRE ADVOKATER, DER IKKE
HOLDER SIG TILBAGE.*

TANJA GRAABÆK, FAMILIERETSADVOKAT:

JEG HAVDE FORLADT MIT FAG, HVIS JEG IKKE VAR GÅET IND I DEBATTEN

Som advokat med speciale i forældreansvarssager har Tanja Graabæk valgt, at det kun er indenfor netop det emne, hun debatterer i det offentlige rum. Til gengæld ser hun det som en nødvendig ventil i sit arbejde.

Der gik ikke lang tid efter, at Tanja Graabæk blev advokat med speciale i forældreansvarssager, før hun trådte ind i den offentlige debat og skrev sin første kronik. Det var en følelse af frustration, der satte hende i gang.

“Som specialist ser man mønstre og retssikkerhedsmæssige huller i systemet, som ingen andre ser. Når man har stået længe nok og oplevet det i sag efter sag, så bliver man på et tidspunkt så frustreret, at man risikerer at få mavesår og blive skinger i sagerne, hvis man ikke får afløb for det og får sat ord på hvad der går galt for systemet – og derfor er det afgørende for mig at have den ventil,” fortæller hun.

En hård start

En af de første kronikker, hun skrev, handlede om bekymringer for det dengang netop foreslåede nye skilsmisse-system. Hun forudsagde en forringelse af processerne, som ville skade skilsmissebørns bedste. I en senere kronik påpegede hun de retssikkerhedsmæssige udfordringer knyttet til, at der i nogle konfliktfyldte sager sker misbrug af krisecentre for voldsramte kvinder som led i kampen om børnene til skade for de involverede børn og de reelt voldsramte. At der findes sager, hvor kvinder lader sig indskrive

på krisecentre med uretmæssige påstande om, at fædrene til deres børn er voldelige og derfor ikke skal have samvær. Et kontroversielt synspunkt, som skabte røre – også blandt advokatkollegaer, hvor flere får klienter fra krisecentrene. Da bølgerne gik højest, medvirkede hun i en TV 2-dokumentar om emnet, som gav anledning til yderligere debat.

“Jeg vidste godt, at jeg ville blive mødt af modstand. Køndebatten raser jo helt absurd på det familieretlige område. Men samtidig måtte nogen træde til og sætte fokus på den gruppe af børn, som det her går ud over. Reaktionerne var dog mere voldsomme, end jeg havde forventet. Det var ret grænseoverskridende pludselig at opleve sig hængt ud som fædretterighedsforkæmper eller en, der ønsker, at børn skal udleveres til vold, når ingen af delene på nogen måde er repræsentativt. Det ramte mig. For mig handler det altid kun om at sikre børnene – også fra uberettigede krisecenterophold med hvad det indebærer for børnene. Jeg kan stadig fagligt stå ved mine udtalelser, men pointen gik desværre tabt i en efterfølgende helt unuanceret kønsdebat. Ingen ser på, at jeg repræsenterer næsten lige mange mænd og kvinder i mine sager. Jeg er

så træt af at tale om køn. Jeg vil meget hellere tale om forældreevner – som er uafhængigt af køn.”

Tanja Graabæk oplever ting, der “retssikkerhedsmæssigt set er så langt ude, at nogen er nødt til at gøre noget”, og det er i høj grad også hendes motivation for at være i den offentlige debat.

“De her sager handler om at sikre børns trivsel og udvikling. Så hvis ikke jeg som specialist råber op, hvem skal så gøre det?” siger hun og tilføjer:

“Jeg kan virkelig godt lide mit fag, men vi arbejder med mennesker i krise, og det er ofte tunge sager. Man skal passe lidt på sig selv i det, og for mig er det at skrive en kronik derfor en kæmpe ventil.”

Holder sig til det faglige

Tanja Graabæk har bevidst valgt, at når hun deltager i debatten, skal det kun handle om det, hun fagligt ved noget om.

“Jeg udtaler mig som en fagperson, der gerne vil gøre opmærksom på et blåt mærke i systemet. Jeg er meget opmærksom på, at jeg skal holde mig til mit speciale og ikke kaste mig ind i et andet fagområde, selvom jeg da har holdninger til alt muligt andet. For eksempel er jeg mor til et diagnosebarn, så en del af mig har også lyst til at ka-

TANJA GRAABÆK

Advokat og partner i Advokatfirmaet Bolund & Graabæk, specialist i forældreansvarssager, som handler om samvær, bopæl og forældremyndighed efter samlivsophør, aktiv i debatten om Familieretshuset/Familieretten og skilsmisssager. Tanja Graabæk har skrevet debatindlæg i blandt andet Politiken og Altinget og har været med i radio- og TV-indslag samt debatter på DR og TV 2.

ste sig ind i diagnosedebatten. Men så er vi ude i, at så gør jeg det som privatperson og ikke fagperson. Jeg går heller ikke ind og udtaler mig om for eksempel tvangsfjernelsessager, for dem beskæftiger jeg mig ikke med.”

Savner flere kolleger i debatten

Tanja Graabæk understreger, at det kræver sit at sige sin mening i det offentlige rum – særligt på det familieretlige område.

“Du er ekstra udsat, når du udtaler dig om noget så sårbart for mennesker som børn. Men for mig handler det om at sikre børns retssikkerhed. Jeg synes, at der for os advokater følger et ansvar og nogle forpligtelser med vores fag. Det er en skærpet omstændighed, når vores arbejde omhandler børn.”

En del af debatindlæggene er skrevet sammen med kollegaen og medejer af det landsdækkende Advokatfirmaet Bolund & Graabæk, advokat Nanna Bolund, men hun mener, at de står alt for alene i den familieretlige debat.

“Jeg savner, at flere advokater kommer på banen og bruger deres faglige stemme, hvis jeg skal være helt ærlig, men jeg erkender også, at det er sårbart at gøre. Der er mange interesser på spil. Så jeg kan godt forstå, at man-

ge holder sig tilbage.”

Hun oplever også, at der stadig er en del advokater, der mener, at advokater slet ikke skal deltage i debat – at det ligger uden for rammerne af, hvad en advokat bør gøre.

“Det er jeg helt grundlæggende uenig i. Vi er ikke kun et redskab i sagerne. Vi sidder inde med en unik faglig indsigt. Efter min opfattelse har vi derfor som fagpersoner en forpligtelse i forhold til at sikre borgernes retssikkerhed,” siger hun.

Vis din virkelighed

Hvis Tanja Graabæk skal give et godt råd til advokater, der overvejer at gå ind i debatten, er et godt sted at starte at skrive et debatindlæg eller en kronik til et større medie. Det kan være startskuddet til henvendelser fra andre medier, hvor man bliver inviteret til at deltage i flere debatter eller interviews. Selv har hun medvirket i adskillige interviews både på TV, radio og i aviser.

“Men du skal fagligt kunne forsvare det, du siger, og du skal turde stå ved din faglige virkelighed. Du skal også huske, at det er okay, at andre godt kan have andre perspektiver, men at du i modsætning til dem sidder i en stol, hvor du ser mønstre, som de ikke

ser. Jeg hviler enormt meget i, at jeg er specialist. Det gjorde jeg ikke i starten, men det gør jeg nu.”

Mærkesagen

Som advokat har Tanja Graabæk også været ude med en del kritik af det nuværende system, hvor første instans i en skilsmisssag er Familieretshuset. En institution, hun selv har arbejdet for, før hun blev advokat, dengang det hed Statsforvaltningen og Statsamtet.

Når man spørger, hvad hendes dagsorden og mærkesag er, og hvad hun gerne vil ændre, lyder svaret prompte:

“Det er simpelthen at lave et system, som fungerer så godt, at der slet ikke er behov for sådan en som mig. Det er mit drømmescenarie. Mine opgaver eksisterer jo groft sagt kun, fordi systemet er så fejlbehæftet, som det er, så der er behov for, at der er nogen, der går ind og sikrer borgernes retssikkerhed. Nanna Bolund og jeg driller derfor også lidt hinanden med, at vi er de eneste advokater, der aktivt arbejder for at gøre os selv arbejdsløse. Men det, tror jeg desværre aldrig, kommer til at ske.” ♦

ADVOKAT ALBERT GUNNARSEN:

HAN SAMLEDE 207 JURISTER BAG ET ÅBENT BREV OM GAZA

Et åbent brev om Gaza kostede tid og energi og satte bekymringer om fremtiden i gang. Men advokat Albert Gunnarsen kunne ikke lade være med at blande sig i debatten.

Albert Gunnarsen havde slået notifikationer fra. Planen var at begrænse skærmtiden på LinkedIn til en halv time om dagen, men det havde han svært ved at holde. Nysgerrigheden vandt, fordi der hele tiden tikgede

nye kommentarer eller beskeder ind. Årsagen til aktiviteten på LinkedIn var et åbent brev til statsministeren, som Albert Gunnarsen stod bag. Brevet opfordrede regeringen til at lægge pres på Israel for at få landet til at efterle-

ve sine folkeretlige forpligtelser i Gaza. Efter en aktiv indsats på LinkedIn fik brevet i alt 207 underskrifter.

“Jeg har både fortrudt og ikke fortrudt undervejs i processen. Man stiller sig frem i en sårbar situation, når man udtaler sig om et så følsomt emne. I dag er jeg glad for, at jeg gjorde det, men jeg har lovet min hustru aldrig at gøre det igen, fordi jeg brugte alt for meget tid på det,” siger Albert Gunnarsen, advokat hos Elmer Advokater.

Han havde fulgt udviklingen i Gaza tæt, og be-

skrivelser af børn, der blev dræbt i konflikten, havde sat sig dybt i ham. Da han læste et åbent brev underskrevet af britiske jurister, blev han overbevist om, at også Danmark havde et ansvar for at reagere.

“Det britiske juristbrev overbeviste mig om, at andre stater efter Genèvekonventionen og FN’s folkedrabskonvention har en forpligtelse til at lægge pres på lande, der handler i strid med den humanitære folkeret. Danmark bryder også sine folkeretlige forpligtelser ved ikke at gribe ind. Efter at have læst brevet tænkte jeg: Hvor er det brev, jeg kan skrive under på? Derfor besluttede jeg mig for selv at skrive en dansk version,” forklarer han.

Inden han fattede pennen, overvejede han grundigt konsekvenserne ved sådan et brev. Ville det få betydning, hvis han en dag fik lyst til at arbejde i staten eller på et større advokatkontor, hvor der kunne være klientinteresser på spil? Og ville han risikere at miste sit nuværende job? Efter at have tænkt det igennem spurgte han sin chef om tilladelse til at skrive brevet og udbrede kendskabet til det via LinkedIn.

“Fordi jeg ville målrette kampagnen til vores branche og køre den på LinkedIn, som man jo bruger professionelt, ville jeg gerne være sikker på, at det var i orden. Min chef vægter ytringsfrihed blandt de ansatte højt, og derfor gav han grønt lys, hvilket betyder meget for mig.”

ALBERT GUNNARSEN (L)

Som advokat hos Elmer Advokater arbejder Albert Gunnarsen med personskade-, arbejdsskade- og forsikringssager. Han har også erfaring med sager om sociale forhold og menneskerettigheder. Uddannet cand.jur. fra Københavns Universitet i 2020 og fik sin advokatbeskikkelse i 2023.

Albert Gunnarsen har været aktiv i debatten om krigen i Gaza, særligt på LinkedIn og Facebook og var initiativtager til et åbent brev fra 207 jurister til statsministeren om Danmarks folkeretlige forpligtelser i forhold til situationen i Gaza.

Også mødt af kritik

I slutningen af juni 2025 postede Albert Gunnarsen første udkast til brevet, og reaktionerne tog hurtigt fart med flere hundrede likes og adskillige kommentarer, blandt andet med tilkendegivelser om at ville tilslutte sig brevet. Deadlinen var sat til 1. september, og med indsendelsen af det åbne brev til statsministeren fulgte et interview og en efterfølgende artikel i Politiken om indholdet af brevet.

“Jeg har fået virkelig stor opbakning og mange positive tilbagemeldinger på brevet. Der har også været flere henvendelser fra anklagere, advokater og andre jurister, der var enige, men som ikke turde udtale sig. Det forstår jeg virkelig godt.”

Albert Gunnarsen har selv været bekymret for at blive stemplet som antisemitisk, og særligt på Facebook, hvor han også har deltaget i debatten om Gaza, har der været eksempler på grove kommentarer.

“Mit holdepunkt har hele tiden været, at man ikke behøver at vælge side. Man kan bare holde med folkeretten. Det gode ved regler er, at man kan holde fast i, at de skal overholdes i stedet for at diskutere, hvis børns liv er mest værd. Det, der sker, er forfærdeligt for begge folkefærd,” siger han.

Albert Gunnarsen er også blevet mødt af kritik fra flere kanter. I et program på Radio IIII skulle han blandt

andet svare på, hvorfor han ikke nævner Hamas i forbindelse med de folkeretlige overtrædelser.

“Svaret er ganske enkelt, at Danmark ingen diplomatisk forbindelse har med Hamas. Det har vi med Israel, som også er et land, vi eksporterer til. Som jeg skriver i det åbne brev, har Danmark som tredjeland en forpligtelse til at lægge pres dér, hvor det er muligt. Det er vanskeligt at se, hvordan Danmark skulle lægge pres på Hamas, som også har begået krigsforbrydelser.”

Han fik også kritik for, at der blandt underskriverne var enkelte med de juridiske titler cand.merc.jur. og cand.soc.jur.

“Det var ikke så behageligt, men det vigtige for mig var, at man havde lært juridisk metode – og uanset hvad man måtte mene om det synspunkt, var over 200 af underskriverne uddannet cand.jur.”

Hold en saglig tone

Albert Gunnarsens råd til andre, som gerne vil deltage i den offentlige debat, er at holde sig til sagens materie og undgå at gøre debatten personlig.

“Der er mange, der har insinueret – også på LinkedIn – at jeg var Hamas-sympatisør. Det har jeg bare afvist helt nøgternt. Jeg har hele tiden haft for øje, at jeg udtaler mig som advokat, og at det derfor skulle være sagligt og

ordentligt. Der er ikke nogen, der skal føle sig dårligt behandlet, uanset hvor uenige de måtte være med dig. Sådan er det også i retten. Hvis man insisterer på, at man selv har alle svarene, understøtter det på ingen måde ens sag,” siger han.

Hvis man brænder for et emne og har et fagligt udgangspunkt, der kan bidrage positivt til den offentlige debat, opfordrer Albert Gunnarsen til, at man skal kaste sig ud i det:

“Jeg tror også, at det er vigtigt, at man gør det i situationer, hvor man risikerer mudderkast. Og så mener jeg, at det er en god idé at fokusere på juræen og reglerne. Det er jo ikke en fodboldkamp, hvor man skal holde med den ene eller anden side. Det handler om, at reglerne skal overholdes.”

Selvom Albert Gunnarsen har lovet sin hustru, at det var det, da det endelige brev var sendt afsted, er han fortsat i tvivl om, hvorvidt han vil gøre det igen.

“Der er kommet en ny FN-rapport med forfærdelige beskrivelser, og det gør, at jeg begynder at få tanker om at gøre noget igen. Men det påvirker mig, og spørgsmålet er, om jeg ville have overskuddet til at gøre det igen. Jeg tror, at jeg fungerer bedst ved ikke at være alt for meget ude i offentligheden,” siger han. ♦

ADVOKAT FREDERIKKE MADSEN :

JEG OPLEVER, AT FOLK LYTTET, NÅR ADVOKATER TALER

Da advokat Frederikke Madsen kastede sig ind i debatten om samtykkeloven og senere regnbuefamiliers retsstilling, blev hun hurtigt en del af nogle af tidens mest polariserede diskussioner. Hun mener, at advokater har et ansvar for at bidrage med deres faglighed – også når debatten er hård.

I løbet af få uger gik Frederikke Madsen fra at rådgive klienter om komplekse juridiske problemstillinger til at diskutere dem i landsdækkende medier.

Et besvaret spørgeskema fra Politiken om samtykkeloven udviklede sig til interview, deltagelse i P1 Debat og Deadline. Her kredsede debatten om de retssikkerhedsmæssige konsekvenser af samtykkeloven og balancen mellem beskyttelsen af den forurettede og den tiltaltes retssikkerhed. Samtidig medvirkede hun i Go' Aften Danmark, hvor debatten handlede om, hvorvidt familieretten i tilstrækkelig grad afspejler de familieformer, som børn i dag vokser op i.

For Frederikke Madsen handlede det ikke om et bestemt politisk synspunkt. Tværtimod var ambitionen at bidrage med de erfaringer, hun har opnået gennem sit arbejde som advokat, og sætte ord på de retssikkerhedsmæssige dilemmaer, som lovgivningen kan give anledning til i praksis. Det er netop den erfaring, hun mener, advokater har en særlig mulighed – og et særligt ansvar – for at bringe ind i den offentlige debat.

“Jeg mener, at vi som advokater skal turde deltage i den offentlige debat, fordi vi besidder en viden og erfaring fra retssalene, som mange udenfor ikke har adgang til. Dommerne går sjældent ud og beskriver de konkrete

FREDERIKKE MADSEN (L)

Advokat hos Advodan Glostrup København og bestyrelsesmedlem i Foreningen Danske Familieadvokater. Var dommerfuldmægtig fra 2013 til 2020. Underviste i familie- og arveret ved Københavns Universitet fra 2014 til 2017.

Har deltaget i den offentlige debat gennem blandt andet interview i Politiken samt medvirken i P1 Debat, DR Deadline og Go' Aften Danmark. I starten af juni deltog hun også i debatten på Folkemødet.

problemstillinger, de møder, og derfor synes jeg, at advokater har en vigtig rolle i at fortælle om de udfordringer, vi oplever i retssagerne,” siger hun.

Nuancerne manglede

For Frederikke Madsen var det især debatten om samtykkeloven, der gjorde det tydeligt, hvor vigtigt det er, at advokater deltager.

Med begrænset plads til de retssikkerhedsmæssige nuancer og med fronterne trukket op mellem to modsatrettede synspunkter savnede hun en større forståelse for, hvordan lovgivningen fungerer, når den skal anvendes i retssalen. Det var netop de erfaringer, hun ønskede at bidrage med.

“Når man vælger at gå ind i den debat, skal man veje sine ord meget nøje, fordi emnet er så polariseret. Netop derfor håbede jeg, at jeg som advokat kunne bidrage med nogle nuancer og forklare, hvordan reglerne fungerer i praksis. I debatten om samtykkeloven har jeg især været optaget af retssikkerhed, bevisvurdering og af, hvordan vi som samfund kan føre en meget mere nuanceret debat om de her meget alvorlige sager,” siger hun.

Den samme tanke lå bag hendes deltagelse i debatten om regnbuefamiliers retsstilling.

“Jeg mener, at familieretten løbende må udvikle sig i takt med samfundet – altid med barnets bedste som det bærende fokus. Det er netop det, jeg synes mangler i den nuværende lovgivning, og derfor valgte jeg at gå ind i den debat også.”

Når debatten bliver personlig

Selvom hun gik ind i debatten med et fagligt sigte, oplevede Frederikke

“Når man vælger at gå ind i den debat, skal man veje sine ord meget nøje, fordi emnet er så polariseret.”

Madsen hurtigt, at diskussionerne ofte udviklede sig til noget andet.

På sociale medier blev hun mødt af personlige kommentarer og hård kritik, der i højere grad handlede om hende end om hendes argumenter.

“Det kan være kommentarer om, at jeg er en dårlig mor eller andre personlige karakteristika. Men det er vigtigt for mig ikke at lade mig rive med af den tone, men i stedet holde fast i det faglige og det saglige.”

Hun understreger samtidig, at hendes ambition aldrig har været at repræsentere en bestemt holdning.

“Man kan godt være optaget af retssikkerhed uden at være ligeglad med den forurettede. Ligesom man godt kan arbejde for en stærkere beskyttelse af den forurettede uden at gå på kompromis med de grundlæggende retssikkerhedsmæssige principper.”

Advokater bør fylde mere

De negative kommentarer har dog ikke ændret hendes syn på advokaters rolle i samfundsdebatten.

Tværtimod oplever hun, at de positive tilbagemeldinger langt overstiger de negative.

“Mange oplever, at mine bidrag er med til at nuancere debatten, og flere giver også udtryk for, at de er glade for, at der er nogen, der tør sige

det højt, de selv går og tænker.”

Derfor håber hun også, at flere advokater vil gøre brug af deres faglighed i den offentlige debat.

“Jeg ser det som en naturlig forlængelse af vores arbejde som advokater at deltage i den offentlige debat. Vores styrke ligger i vores faglighed, og derfor bør vi holde os til de områder, hvor vi reelt har indsigt og erfaring.”

“Jeg oplever ofte, at folk lytter, når advokater taler. Netop derfor er det vigtigt, at vi bruger vores faglighed til at bidrage til debatten.” ♦

SÅDAN BRUGER VI AI I ADVOKAT- ARBEJDET OG UDDANNER STÆRKE ADVOKATFULDMÆGTIGE

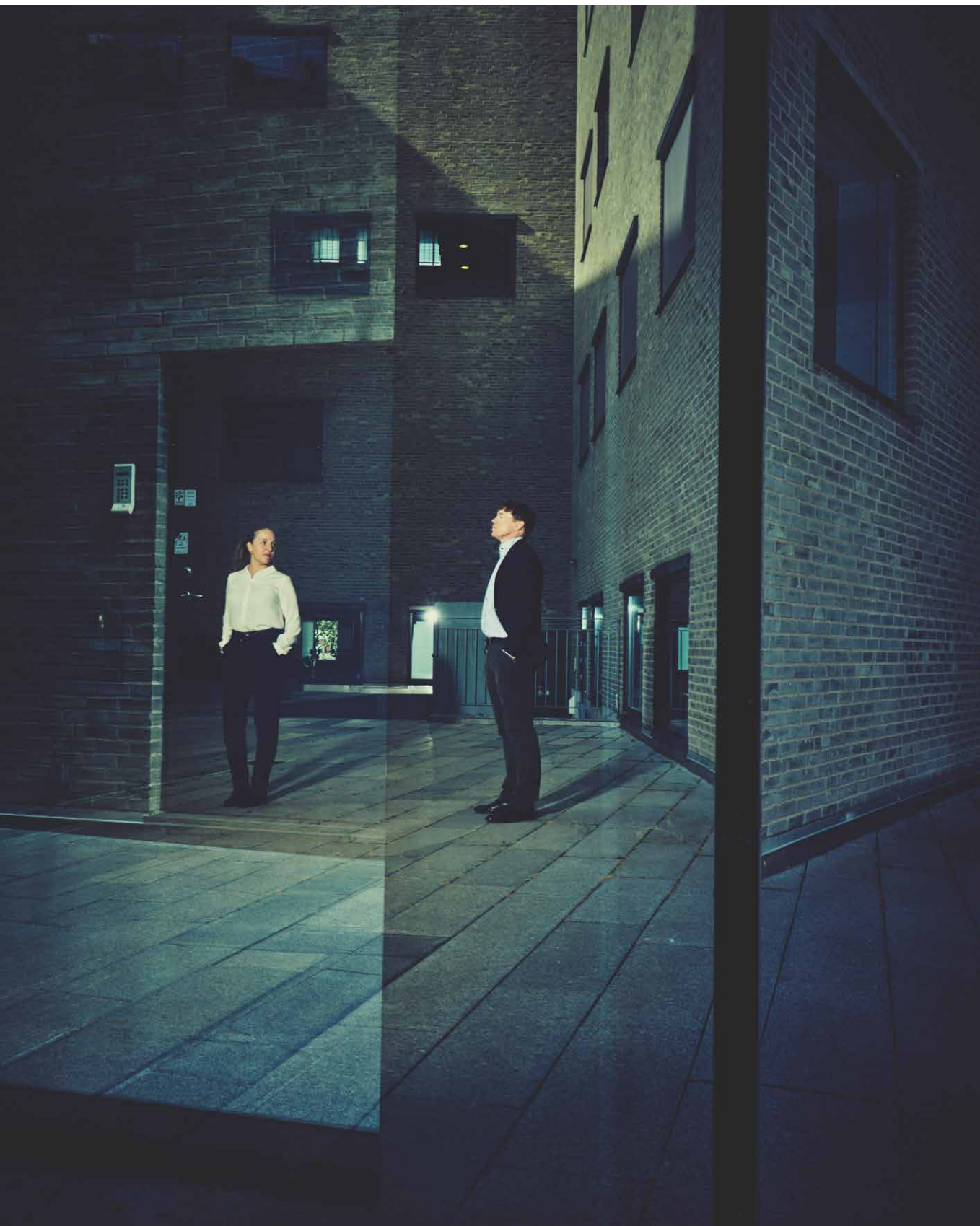
Fra advokaterne Niels Chr. Ellegaard, partner i Plesner og forsker med igangværende ph.d. ved Københavns Universitet om AI og juridisk beslutningstagning, og Nina Bech Damgaard Pedersen, director i Plesner, begge medlemmer af Plesners AI Task Force:

36

Vi har været med i udrulningen af AI i Plesner siden starten af 2023, hvor vi etablerede en særlig AI Task Force, et tværfagligt team bestående af medarbejdere fra IT, kommunikation, compliance, HR, Projects & Innovation samt en række advokater, der blandt andet har stået for en lang række pilottest af AI-løsninger. Vi kom tidligt i gang, og vi er nået ret langt med etablerede løsninger. I dag er 95 procent af medarbejderne signet op, og vi ved, at 75 procent af medarbejderne bruger mindst ét AI-værktøj hver dag. Vi har afprøvet mange AI-værktøjer, men i dag bruger vi primært Legora og ChatGPT Enterprise. Det har været lidt af en rejse herinde og har krævet mange tiltag og meget *awareness*. Der har været en investering i *onboarding* i en størrelsesorden, som vi ikke har set før, og forståelsen i Plesner er nu, at enten så hopper du med på vognen, eller også risikerer du at sakke bagud i rådgiverrollen. Langt størstedelen kan nu se idéen med AI og har forstået værdien i at bruge det i deres arbejdsopgaver. Det er blevet en fasttømret del af vores hverdag. Alene det at vi har fået AI-plugins i Outlook og Word, har været en gamechanger i forhold til at få folk med ombord. Hvis vi trak strømmen til AI i morgen, så ville vi klart se utilfredse medarbejdere.

Vores kunder er overvejende *positive overfor AI*. De kan inddeles i tre grupper: dem, der forventer, at vi bruger det, og som skubber på i dialogen om at bruge det endnu mere aktivt, og som er optaget af effektivitet og øget kvalitet. Det er i høj grad større, stærke danske virksomheder. En mellemgruppe, der ikke italesætter vores brug af AI eksplicit endnu. Og så er der en mindre gruppe af skeptikere – primært amerikanske virksomheder, hvor vi ser krav om, at vi ikke eller kun i begrænset omfang må bruge AI i vores sagsbehandling. Det er lidt anderledes, men ikke som sådan en ny tendens fra den slags amerikanske virksomheder. Men generelt er udviklingen vendt fra, at vi *ikke må* bruge AI til, at vi *skal* bruge AI.

Alle, også advokatfuldmægtige, må bruge AI lige så meget, de vil – men aldrig uden at tage ansvar. Vi opfordrer virkelig til, at man tænker AI ind i sine opgaver, men på en måde, hvor man stadig har ejerskab. AI er oplagt til QA (kvalitetssikring) og review (gennemgang) af standarddokumenter, til oversættelser og sprogforbedringer, sparring i forhold til juridiske argumenter og søgning i store datamængder. Man skal bruge den som et værktøj eller en sparringspartner til at understøtte sit arbejde – ikke som

“Der er en risiko for, at de nye advokater oplever for lidt friktion.”

en erstatning for en jurist. AI hjælper med feedback på det, du har lavet som menneske, for eksempel dit første udkast. Der skal stadig være en jurist, der kigger alting igennem med kritiske øjne. Vi er ikke der, hvor vi vil bruge AI som *stand alone*-værktøj. Vi bruger AI til at sparre med men også til at udfordre. AI har ikke ændret ved udgangspunktet om, at det er advokaten, der har ansvaret, når der trykkes send.

Det er vigtigt, at man kan redegøre for, hvordan man har brugt AI, når

sin kollega, der modtager udkastet, hvordan AI er anvendt. Det er ret utroligt, hvordan AI har udviklet sig på bare tre år. Fra at være fuld af fejl til nu ofte at komme med ret gode forslag. AI øger nu ofte kvaliteten – sammenlignet med, hvis AI ikke var brugt som led i opgaveløsningen. Selv advokater med mange års erfaring kan lige få den der ekstra krølle eller nuance med i et udkast.

Vi arbejder meget strategisk og efter nogle styringsprincipper. Det hand-

skrotter vi igen, fordi de ikke fungerer, selvom vi har brugt mange kræfter og timer på dem. Der er rigtig mange *lessons learned* de sidste tre år. Vi har også nogle sikkerhedsfiltre, vi kan kalde dem *housekeeping*, hvor vi sikrer, at vi fortsat passer rigtig godt på klientdata og persondata.

Vi er ekstremt bevidste om, at AI ændrer måden, vi skal oplære medarbejdere på. Vi undersøger, hvordan vi fortsat kan være en talentfabrik, og hvad fremtidens advokat skal kunne. Vi fokuserer mindre på, hvad fuldmægtige går glip af ved brugen af AI – om end de selvfølgelig skal forstå de helt basale ting i for eksempel en kontrakt, selvom AI hjælper dem. Vi skruer op for interaktionen mellem junior- og seniormedarbejdere. Vi gør en aktiv indsats for at fastholde og styrke mesterlæren med et tættere samarbejde, og de fuldmægtige skal med i mødelokalerne sammen med klienter meget tidligere end før. Alle nye fuldmægtige skal have en introduktion til ansvarlig tilgang til AI, ligesom vi i efteråret starter uddannelse af alle medarbejdere og ledere i huset mhp. at styrke den ansvarlige brug af AI på tværs af huset. I stedet for at fuldmægtige skal sidde og lave flere tusinde DD'er (due diligence), så skal vi træne tidligere i projektstyring, stakeholder management, dømmekraft og nogle af de mere menneskelige egenskaber. Vi mener, at AI faktisk er en positiv udvikling for mange unge, idet det vil give dem mulighed for at få nogle spændende opgaver tidligere end før. Det betyder også, at de faktisk skal trænes mere, end de skulle før.

man afleverer en opgave. Det skal være en fast del af arbejdsprocessen – både for fuldmægtige og advokater. Vi vil gerne etablere en form for “*gen-AI statement*” om brugen af AI, ligesom når man skriver en eksamensopgave eller ph.d – altså at man deklarerer over for

ler ikke så meget om, hvor er vi om tre år, og hvornår kan vi se brugen af AI på bundlinjen. Udviklingen går stærkt, og tingene ændrer sig hele tiden. Det handler mere om, hvilke initiativer vil vi prioritere i den næste periode. Vi prøver rigtig mange ting af, og nogle

VORES 3 VIGTIGSTE RÅD

Der ligger dog også en opgave i at skabe fælles retningslinjer på tværs af branchen, så alle fuldmægtige får en ensartet basisuddannelse – uanset firmaets størrelse, ellers risikerer vi et todelt marked, hvor store kontorer accelererer hurtigere end små.

Der er en risiko for, at de nye advokater oplever for lidt friktion. Vi har som fuldmægtige selv fundet lærings-signaler ved at fordybe os i for eksempel Karnov. Som et eksempel skulle Niels som helt grøn advokatfuldmægtig i 90'erne manuelt undersøge, om en stor læskedriksproducent måtte overvåge kunders adfærd i en butik med kameraer. Det stod der intet om i markedsføringsloven, men på foranledning af chefen foretog han en yderligere søgning, og derefter stod det meget klart, at det var forbudt i en anden lov, nemlig TV-overvågningsloven. Med søgninger i AI bliver det hele serveret for en, men man misser den læring, der er i at blive udfordret og skulle finde noget, der umiddelbart er svært at finde. Hvis det glider for nemt, så er der for lidt friktion, og det er godt at få modstand i sit uddannelsesforløb, så det skal arbejdspladsen sikre ved at udfordre de fuldmægtige og finde ud af at erstatte de læringssignaler, man tidligere fik uden brug af AI. Det kan gøres ved at stille spørgsmål og give feedback til resultaterne, og hvordan de er nået frem til dem, og hvornår og hvordan de har anvendt AI. *Learning by doing* i sit eget selskab skal erstattes af øget samarbejde mellem de erfarne og de mindre erfarne og med gode *use cases*. Med AI får vi frigivet noget tid, og den tid må vi investere i mesterlæren. Fra menneske til menneske. ♦

1. ARBEJD STRUKTURERET MED AI-VÆRKTØJER

Vælg og test AI-løsninger systematisk. Det skal ikke bare være det vilde vesten. Vi har testet flere forskellige AI-værktøjer og justerer løbende i en struktureret proces.

2. SKAB PLADS TIL EKSPERIMENTER

Medarbejdere skal kunne prøve AI af – men læring skal fastholdes. Man skal have frihed til at eksperimentere, men også fastholde best practice.

3. STYRK MESTERLÆRE OG FEEDBACK

Det er her, de afgørende læringssignaler opstår. De læringssignaler, der tidligere kom gennem manuelt arbejde, skal erstattes.

ALLE AKTØRER I RETTEN BØR TAGE VED LÆRE AF FAKTURA-SAGEN

Som forsvarer for hovedmanden i danmarkshistoriens længste og mest omfattende sag om svindel med fakturaer, oplevede advokat Katrine W. Gottlieb en særdeles langtrukken sag, der tog knap ni år, og som hun kalder "det perfekte billede på, alt det, man bør undgå ved gennemførelsen af en større straffesag."

Der var mange ting, der stak ud i den her sag, som ærligt talt rystede mig. Lige fra forløbet i retssalen – især i byretten – til behandlingen af min klient, som sad i varetægt flere forskellige steder i to et halvt år.

Det værste var da, min klient efter to års vare-tægtsfængsling blev løsladt, mens sagen blev behandlet i byretten, og så blev anholdt en måneds tid efter igen på grund af en mistanke om påvirkning af et vidne. Anholdelsen var meget dramatisk og endte med, at politiet skød mod hans bil, mens hans kone og børn sad i bilen. Han kom lige fra en fødselsdag, bakkede i panik og kørte så væk, da der blev skudt efter bilen, mens han selv var i gang med at ringe til politiet. De, der kom for at anholde ham, var i civil, så han vidste ikke, de var fra politiet. De spærrede hele Amager af, mens de jagtede ham, indtil han så blev anholdt og varetægtsfængslet igen. Det var meget voldsomt. Det skete dagen før et retsmøde i byretten, så de kunne lige så godt have anholdt ham dér næste morgen. Efter et halvt år frafaldt de så sigtelsen for vidnepåvirkning.

Da Faktura-sagen begyndte tilbage i 2017, var jeg advokatfuldmægtig. Det var min kollega Jakob Arrevad, der fik sagen til at begynde med og blev forsvarer for den hovedsigtede, så jeg var ikke med til grundlovsforhør, men kom tidligt med som fuldmægtig og senere som advokat under sagens behandling i byretten, og jeg endte med at føre sagen alene til ende i landsretten.

Det var en kæmpe sag, og det blev hurtigt blæst op til, at det var en af de største nogensinde, men

jeg tror ikke, at nogen havde forestillet sig, hvor omfattende den skulle blive. I alt 17 personer var tiltalt i sagen, der handlede om et netværk bag fakturasvindler for flere hundrede millioner kroner.

Der skete nogle ting undervejs, som gjorde, at sagen trak ud. Jeg mener, at sagen er det perfekte billede på alt det, man bør undgå ved gennemførelsen af en større straffesag, og det er der rigtig meget læring i – for alle parterne i retssalen.

Da sagen startede, var den berammet til 77 retsdage, og det er meget, men i forhold til hvor vi endte, er det meget lidt. Med så mange tiltalte var der mange advokaters kalendere, der skulle gå op, og derfor blev sagen ret hurtigt forhåndsberammet. Problemet var bare, at den ikke var efterforsket færdigt, så det blev sådan at: 'vi asfalterer, mens vi kører'.

Men anklagemyndigheden havde meget travlt med at komme ud over stepperne.

Politiet havde beslaglagt en masse materiale, som de løbende efterforskede. Alt bevismæssigt relevant materiale skulle gennemgås i retten. Der var en række aflytninger, og der kom hele tiden nyt til sagen. Vi havde 31 ekstrakter og 19 tillægsekstrakter, og så havde vi særekstrakter på alt muligt, en masse aflytninger og samlerapporter til alle rumaflytninger.

Og i landsretten var vi oppe på 22 tillægsekstrakter til ankeekstrakten. Så du sidder med et enormt materiale, hvor der også lå en udfordring i at få det skåret til på en måde, der var arbejdsmæssigt håndterbar. Både for retten og for forsvaret. Risikoen for, at der er noget, man har overset, er ret stor.

Efterforskningen fortsatte faktisk helt frem til,

OM SAGEN

Faktura-sagen, også omtalt som 'Operation Greed' (operation grådighed), omhandlede medvirken til unddragelse af 297 millioner kroner i skat og moms og hvidvask for 531 millioner kroner.

Et netværk producerede fakturaer, som kunne benyttes i regnskabet for omkring 850 fakturamodtagende selskaber.

Retssagen i Københavns Byret begyndte i december 2018 og blev efter 153 retsdage afsluttet 18. august 2022. Den omfattede 17 tiltalte og tre selskaber, hvor 16 af de tiltalte blev idømt samlet set 61 års fængsel, og én person blev frifundet. Tre af de dømte i byretten valgte ikke at anke dommen.

Den 5. maj 2026 blev sagen efter 122 retsdage afsluttet i Østre Landsret. Her stadfæstedes dommen for fire personer, herunder den hovedtiltalte af i alt 14 tiltalte (herunder et selskab). En blev frikendt, mens fem fik skærpet deres straffe.

Sagens hovedtiltalte, som Katrine Gottlieb var forsvarer for, blev idømt syv års fængsel samt en tillægsbøde på 175 millioner kroner, konfiskation af værdier for cirka 26 mio. kr. samt frakendelse af retten til at drive virksomhed. Han blev dømt som en af hovedmændene bag det kriminelle netværk, hvor han arbejdede tæt sammen med sin lillebror.

Landsretten fastslog, at der under de to brødre var en stribe selskaber og personer involveret i svindlen, hvor der blev fremstillet i alt 5.747 falske fakturaer.

Formålet med falske fakturaer er, at de kan benyttes i de fakturamodtagende selskaber over for Skat til moms- og skatteunddragelse, og fakturakøberne betaler en provision til fakturafabrikken for fakturaerne. En falsk faktura kan for eksempel være en regning for rengøring, som aldrig har fundet sted. Kunden betaler fakturaen, hvorefter pengene går via et vekselbureau til udlandet og efter dommens resultat kommer retur til Danmark i kontanter.

byretssagen var færdig, og der blev ved med at komme nye ting ind. Sådan var det også i landsretten. Der var et stort problem med, at en del oversættelser af materialet skulle laves om, fordi kvaliteten var for dårlig. Så det endte med 153 retsdage i byretten. Som beskikket advokat får man dagssalær for hver retsdag, og så kan du gange op, hvor meget det koster per advokat, samt hvad det koster med to dommere, tre anklagere, domsmænd, varetægtsfængslinger osv. I landsretten stiger antallet af dommere og domsmænd.

Men tilbage til begyndelsen så var min opgave til at starte med en hel del arrestbesøg i både Helsingør, Roskilde og i Vestre Fængsel, da min klient flyttede lidt rundt i de 2,5 år, han samlet set var i varetægt.

Det første lange stykke tid brugte jeg rigtig meget tid på at gennemgå sagsakter i arresten med vores klient. Der var tusindvis af sider, filer og bilag. Vi bad om tilladelse til at udlevere sagens akter, så de taltale, der var varetægtsfængslet, kunne sidde og læse dem derinde.

Det havde også været ressourcebesparende, men det fik vi afslag på. Vi var nødt til at besøge dem og være til stede, mens de læste eller lyttede til aflytninger, så det er der gået mange timer med. Jeg sad mest bare og kiggede på, da min klient både taler og læser dansk. Sådan var det ikke for alle tiltalte. Nogle af dem kunne ikke dansk, så der var brug for tolkning også i retssalene, og det var der som nævnt også problemer med, fordi kvaliteten i nogle tilfælde var for dårlig.

Det har slidt gevaldigt på min klient at sidde i varetægt så længe – som det ville gøre på enhver. Jeg har endnu ikke mødt nogen, der ikke bliver påvirket af at sidde 23 timer alene på cellen. Det var især hårdt for ham, at han ikke kunne se sine børn under corona-pandemien. Det var en meget stor belastning for hele familien. I økonomiske sager er det atypisk, at folk sidder varetægtsfængslet så længe. Min klient var den, der sad længst tid.

Sagen blev meget omtalt i medierne, og det gav også anledning til frustration. Alene det navn, som sagen blev tildelt af anklagemyndigheden: 'Operation Greed', mener jeg er i strid med objektivitetsprincippet. Med den betegnelse, synes jeg, at man er med

til at dømme på forhånd, så jeg foretrækker retsens senere betegnelse, 'Faktura-sagen'. TV 2 lavede også en slags dokumentar med titlen 'Grådighedens pris', hvor de blandt andet tog ud og afhørte vidner i udlandet. Jeg synes, det er dybt kritisabelt. Det er politiet, der skal afhøre vidner, og når man sender sådan en udsendelse midt under en retssag, så er der en risiko for at påvirke rettens medlemmer, hvis de ser med.

Selve retssagen forløb træt i byretten. Der var en del udskiftning af anklagerne undervejs, og man kunne mærke, at der var en presset stemning. Der var faktisk ret ofte en rigtig dårlig stemning og en ubehagelig tone i byretten. Under corona-epidemien blev sagen flyttet til Bella Center, hvor vi sad i en hal med en meters afstand. Det var også ret vildt.

Det var anderledes i landsretten. Her forløb det

hele mere smidigt, og stemningen var i det hele taget bedre. Min klient følte også, at sagsbehandlingen var bedre og mere fair, end den havde været i byretten.

“En af de vigtige lektier fra den her sag er, at man skal skære sagerne til.”

Idet jeg var ene forsvarer for hovedmanden i landsretten, sad jeg som “etter”. Det betyder, at den, der står øverst på anklageskriftet, er den første til at afhøre, tage stilling til processuelle spørgsmål mv., og det lærte jeg meget af. De andre forsvarere kan komme med deres bemærkninger ned igennem rækken, men jeg var som regel den, der blev spurgt først. Og der har været mange processuelle spørgsmål. Flere af dem har vi haft i Højesteret. Blandt andet varetægtsfængslinger, spørgsmål om revisionsbistand til forsvaret og aktindsigt i politiets arbejde. Der har været fire kendelser i Højesteret, men der er ikke nogen af dem, der har udsat behandlingen af sagen. Det var ikke det, der forhalede processen.

Retrospektivt, så synes jeg, at man burde have delt sagen op. Anklagemyndigheden bør ikke rejse en sag med så mange tiltalte på én gang, medmindre det er absolut nødvendigt. Det var det ikke i denne sag.

En af de vigtige lektier fra den her sag er, at man skal skære sagerne til. Det hænger sammen med, at sagen ikke var efterforsket færdig, og så vil man ikke overse noget, og når der også sidder folk varetægtsfængslet i lange perioder, er det med at komme i gang. Men jeg mener, at det var en fejl her. De

tiltalte skulle have været løsladt, sagen færdigeforsket og så kunne anklagemyndigheden have skåret til. Den her sag er et skoleeksempel på alt det, man ikke skal gøre. Det blev for stort. Det tror jeg, at alle er enige om.

Og så burde anklagemyndigheden og forsvaret i fællesskab overveje, om al bevisførelse er nødvendig – navnlig i ankeinstansen. Der kan være forhold, der i anken ikke længere er bestridt.

En anden ting, jeg har savnet i den her sag, er, at vi aldrig fik en fuld pengestrømsanalyse. Normalt er det sådan i økonomiske sager, at grundstenen er at prøve at følge pengene. Men vi har aldrig fået nogen bevisførelse af, hvordan de penge, der var sendt ud af landet, kom retur til Danmark. Det ved vi reelt set ikke. Men de tiltalte blev dømt for det.

Derudover ville det være en fordel, hvis domstolene kunne udpege domsmænd med visse forudsætninger for at kunne dømme i sager om økonomisk kriminalitet. Det ville kræve en lovændring. Men hvis man kunne sikre, at domsmænd i den her type sager havde nogle forudsætninger – for eksempel at kunne forstå et regnskab, så kunne man formentlig spare noget tid. Vi ved reelt set ikke, om de nogensinde har set et regnskab eller ved, hvad en momsindberetning er. Som det er nu, bliver domsmænd valgt vilkårligt. I de meget langvarige sager er det en forudsætning, at domsmændene kan få fri de pågældende retsdage. Det mindsker det repræsentative element, da det som regel kun er pensionister og andre uden fast arbejde, der kan afsætte mere end 100 dage til at sidde i en retssag.

Dommen i Østre Landsret faldt den 5. maj 2026. Landsretten fandt det bevist, at min klient og hans

bror var ledere af fakturafabrikken og stadfæstede, for så vidt angår min klient, dommen fra byretten.

Efter dommen blev jeg lidt ramt. Det var ligesom at få en våd klud i hovedet. Det er ret frustrerende efter næsten ni år, at alle de timer, jeg har lagt i sagen, ikke har gjort bare en lille forskel på resultatet eller som minimum fundet vej til præmisserne. Jeg var stadig fuldmægtig, da min klient blev varretægtsfængslet, og i dag har jeg haft møderet for Højesteret i tre år, så sagen har fyldt hele mit 'advokatliv'. Jeg kæmper stadig lidt med at overbevise mig selv om, at jeg forhåbentlig har bidraget til, at det blev en bedre proces for min klient, og at jeg har lært meget af selve processen. Vi fik trods alt de fire kæremål i Højesteret, og jeg repræsenterede hovedmanden alene i landsretten, hvorfor jeg sad først på alle processuelle spørgsmål i mere end 120 retsdage. Det har også været et kæmpe privilegie at suge til mig fra de meget erfarne kollegaer, der sad med i sagen. I straffesager møder vi ofte alene med klienten, så at få mulighed for at høre andre afhøre og høre, hvordan de håndterer det processuelle, det har været virkelig lærerigt.

Selv om jeg har haft andre sager samtidig, har Faktura-sagen fyldt helt utroligt meget undervejs. Det er ubetinget den sag, jeg har brugt mest tid på i mit arbejdsliv. Den har gjort et stærkt indtryk på mig, og det gør den stadig. Men jeg vil hellere være ramt af en sag end at være ligeglad og bare gå videre til den næste sag. Hvis sagerne bliver ligegyldige for en, så tror jeg, at man skal lave noget andet. Og så er der heldigvis også sager, hvor jeg kan se på resultatet, at mit arbejde har gjort en forskel. ♦

43

KATRINE W. GOTTLIEB

Advokat i 2018 (H) med speciale i procesret og fører navnlig erhvervsretlige straffesager. Hun har været forsvarer i større straffesager om skatteunddragelse og tilbagesøgning af udbytteskat. Derudover har hun ført straffesager om bedrageri, returkommission og overtrædelser af miljølovgivningen.

Katrine W. Gottlieb er beskikket til Procesbevillingsnævnet for apellatilladelser som advokatsuppleant. Desuden er hun medlem af Advokatrådets strafferetsudvalg og dansk repræsentant ved CCBE i Criminal Law Committee.

Hun underviser på advokatuddannelsen i god advokatskik og har gennem flere år undervist på Københavns Universitet. Hun er medforfatter til bøgerne God Advokatskik – domssamling og God advokatskik for forsvarere.

Retsudvalget svarer: Tid til at forbedre retshjælpen?

Sikrer retshjælpen, at alle borgere har lige adgang til domstolene?

Nej, det mener jeg ikke, vi ærligt kan sige i dag. Vejen ind i systemet er alt for svær. Borgere skal finde ud af, om det er offentlig retshjælp, fri proces eller en retshjælpsforsikring, der gælder. Man skal forstå indkomstgrænser og dækningsregler. For en borger, der står midt i en konflikt, kan det være helt umuligt.

Derudover er der økonomien. Hvis advokater ikke får en rimelig betaling for det arbejde, en sag kræver, bliver det sværere for borgeren at finde kvalificeret hjælp. Det er især alvorligt, når borgeren står over for staten.

Hvad vil I gøre for, at borgere faktisk kan få prøvet deres sag?

Hvis man står med en sag, skal man hurtigt kunne finde ud af, hvor man kan få hjælp, om man er dækket, og hvad det kommer til at koste.

En reform skal derfor gøre adgangen til retshjælp mere overskuelig. Retshjælpskontorer og advokatvagter skal have bedre rammer, fordi de ofte er borgerens første møde med juridisk hjælp. Vi skal også se grundigt på takster og salærer – hvis advokater reelt taber penge på at tage komplekse retshjælpssager, kommer borgeren til at betale prisen.

Og så skal vi se på, hvordan vi får flere advokater og advokatfuldmægtige til at bidrage til retshjælpen. Et konkret forslag, som jeg synes er interessant, er, at frivilligt arbejde i retshjælpen kan tælle med som obligatorisk efteruddannelse. Vi skal også have retshjælpsforsikringerne med i reformen. Det er ikke godt nok, hvis forsikringen reelt ikke hjælper i de typer sager, hvor almindelige mennesker har brug for den.

Regeringen foreslår en reform af retshjælpsordningerne. Hvad er det vigtigste at ændre?

Jeg har selv haft en aktiv rolle i, at retshjælpen står i regeringsgrundlaget, og det vigtigste er, at reformen bliver drevet af hensynet til borgernes retssikkerhed. Når vi ser sager, hvor mennesker får deres liv slået ud af kurs i årevis på grund af fejl i systemet, så kan vi ikke bare trække på skuldrene. Man skal kunne stole på, at systemet griber én, når det virkelig gælder. Reformen må ikke ende som en teknisk oprydning.

Er det vigtigt, at der også kommer flere midler til retshjælpen?

Jeg vil ikke lægge mig fast på én model, før arbejdet er gjort ordentligt.

Vi skal først se åbent på, om de nuværende rammer er gode nok. Kan borgerne finde den rigtige hjælp? Er retshjælpskontorer og advokatvagter stærke nok? Er der advokater, der reelt har mulighed for at tage retshjælpssagerne? Og fungerer retshjælpsforsikringerne godt nok i praksis?

Så må vi derefter se åbent på, hvilke ændringer der skal til for at sikre borgerne bedre adgang til kvalificeret juridisk hjælp. ♦

MORTEN E.G. BRAUTSCH
– retsordfører for Moderaterne

Mener du, at retshjælpen reelt sikrer, at alle borgere har lige adgang til domstolene?

Et retssamfund fungerer kun, hvis borgerne har tilid til, at de kan få en retfærdig behandling. Hvis adgangen til domstolene i praksis afhænger af pengepungen, svækker det den tillid. Derfor er der brug for at styrke borgernes adgang til retssystemet. Dansk Folkeparti er klar til at se på en reform af retshjælpsordningerne, hvis den reelt gør det lettere for almindelige danskere at få deres sag prøvet.

Hvordan vil I konkret sikre, at almindelige borgere faktisk kan få prøvet deres sag?

Vi mener blandt andet, at tiden er moden til en forvaltningsdomstol, som kan sikre mere ensartede afgørelser og styrke retssikkerheden i sager mellem borgere og myndigheder.

Vi bør også gøre det nemmere og billigere at føre småkravssager uden advokat. I dag opgiver alt for mange, fordi det ganske enkelt bliver for dyrt. Her kan vi med fordel lade os inspirere af løsninger fra udlandet.

Samtidig bør vi afprøve ordninger med mere systematisk retshjælp, gerne i samarbejde med de juridiske fakulteter. Det kan give flere borgere kvalificeret rådgivning, før problemerne vokser sig større.

Endelig skal vi give bedre adgang til fri proces i principielle sager og i sager med sto-

re menneskelige konsekvenser, særligt på familie- og socialområdet. Ingen skal være afskåret fra at få deres sag prøvet, fordi økonomien ikke rækker.

Regeringen foreslår en reform af retshjælpsordningerne. Hvad er det vigtigste at ændre?

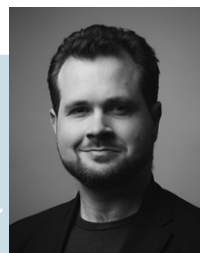
Vores fokus vil være, at flere får adgang til at få deres sager prøvet på et kvalificeret grundlag.

Er det vigtigt, at der også kommer flere midler til retshjælpen?

I Dansk Folkeparti er vi også klar til at se på, om retshjælpen skal have flere midler. Men det afgørende er ikke bare at bruge flere penge. Det afgørende er, at pengene bliver brugt, så flere borgere får en reel mulighed for at få deres sag hørt og oplever, at retssystemet også er til for dem. ♦

45

ANDERS VISTISEN
– retsordfører for Dansk Folkeparti

FATF-evalueringen: Det er nu, Danmark skal stå sin prøve

Efter betydelig kritik i 2017 skal Danmark – og advokatbranchen – snart til “hvidvaskeksamen” igen. Spørgsmålet bliver ikke kun, om de rette regler og systemer til hvidvaskbekæmpelse er på plads men i høj grad også, om det kan dokumenteres, at indsatsen er tilstrækkelig effektiv og virker i praksis.

Danmark står lige om lidt over for en ny og omfattende evaluering på hvidvaskområdet. Evalueringen gennemføres af den internationale hvidvaskvaghund, Financial Action Task Force (FATF), der fastsætter internationale standarder på hvidvaskområdet. Standarderne er egentlige krav, som alle medlemslande har forpligtet sig til at efterleve. Resultatet får betydning for hele Danmarks hvidvasksystem – fra myndigheder og tilsynsorganer til de brancher, der er omfattet af hvidvaskreglerne, herunder advokatbranchen.

Evalueringen er særlig vigtig, fordi Danmark ved den seneste FATF-evaluering i 2017 blev mødt med betydelig kritik på flere centrale områder. Den kommende evaluering bliver derfor en afgørende test af, om Danmark har styrket både lovgivning, tilsyn og efterlevelse i praksis.

Hvorfor skal Danmark evalueres igen? FATF gennemfører løbende gensidige evalueringer (de såkaldte “peer reviews”) af medlemslandenes indsats mod hvidvask og terrorfinansiering. De omfatter både, om landenes lovgivningsmæssige og institutionelle rammer lever op til FATF’s internationale standarder, og om indsatsen er tilstrækkelig effektiv og skaber dokumenterbare resultater i praksis.

Danmarks seneste vurdering i 2017

afdækkede betydelige svagheder i den danske hvidvaskindsats. FATF pegede blandt andet på et utilstrækkeligt risikobaseret tilsyn og en utilstrækkelig håndhævelse, mangler i anvendelsen af finansielle efterretninger samt behovet for en mere sammenhængende national forståelse og håndtering af hvidvask- og terrorfinansieringsrisici.

Kritikken medførte, at Danmark blev underlagt FATF’s skærpede opfølgingsproces – og i de efterfølgende år skulle dokumentere gennemførel-

“FATF pegede navnlig på, at advokater havde en utilstrækkelig forståelse af hvidvaskrisici og en mangelfuld efterlevelse af hvidvaskreglerne i praksis.”

sen af en lang række forbedringer. Siden 2017 er den danske indsats mod hvidvask og terrorfinansiering derfor blevet styrket væsentligt, både lovgivningsmæssigt, institutionelt og operationelt.

Evalueringen i 2028 bliver således den første fulde FATF-evaluering af Danmark siden 2017. Den kommer i langt højere grad til at have fokus på, om vi som land kan vise, at vi er blevet mere effektive i bekæmpelsen af hvidvask og terrorfinansiering. Det afgørende bliver derfor ikke alene, om vi har de rette regler og systemer på plads, men om Danmark kan doku-

mentere, at indsatsen fungerer effektivt i praksis – herunder at risici og mangler forstås – og håndteres, at tilsynet er risikobaseret og effektivt, at der pålægges de rette og tilstrækkeligt proportionale sanktioner ved overtrædelser, og at myndighedssamarbejdet fører til konkrete resultater.

Hvorfor bliver advokater evalueret?

Advokater spiller en vigtig rolle i bekæmpelsen af hvidvask. Når de behandler sager, der er omfattet af hvidvaskloven, kan de få indsigt i transaktioner og strukturer, som kan misbruges til at skjule eller flytte udbytte fra kriminalitet. Det gælder eksempelvis i forbindelse med ejendoms- og virksomhedshandler, hvor advokater kan være tæt på dispositioner, der indebærer hvidvaskrisici – og dermed

har de også en særlig gatekeeper-funktion. På den baggrund indgår advokatbranchen også som en central del af FATF-evalueringen.

Ved evalueringen i 2017 blev advokatbranchen udpeget som et område, hvor Danmark havde særlige udfordringer.

FATF pegede navnlig på, at advokater havde en utilstrækkelig forståelse af hvidvaskrisici og en mangelfuld efterlevelse af hvidvaskreglerne i praksis. Samtidig var antallet af underretninger om mistænkelige forhold meget lavt, og tilsynet med branchen var ikke i tilstrækkelig grad baseret på en sy-

TIDSLINJE FOR DANMARKS EVALUERING

For at forstå, hvornår og hvordan Danmark skal dokumentere indsatsen, er det relevant at kende de centrale trin i evalueringsforløbet. Tidslinjen er baseret på den nuværende planlægning og kan ændre sig, hvis FATF justerer processen eller tidsplanen.

2022-2026: Evalueringsperioden

Det er denne periode, FATF lægger til grund, når Danmarks indsats mod hvidvask og terrorfinansiering skal vurderes.

Oktober 2026: Technical Compliance

Danmark skal aflevere dokumentation for, hvordan FATF-standarderne er implementeret i dansk lovgivning.

Januar 2027: Effectiveness

Danmark skal aflevere dokumentation for, at myndighedernes indsats og tilsyn ikke blot er etableret, men også fungerer risikobaseret og effektivt i praksis, herunder at branchernes efterlevelse af hvidvaskforpligtelserne er tilstrækkelig.

Juni 2027: Skæringspunktet – selve onsite-evalueringen

Her sættes der i praksis punktum for den skriftlige dokumentation og de data, som kan indgå i evalueringen.

Et FATF-onsite-besøg varer typisk i tre uger. Her kommer FATF-assessorholdet (nationale eksperter, der skal forestå evalueringen udpeget af FATF) fysisk til Danmark og gennemfører selve evalueringen. Det omfatter blandt andet en lang række interviews med de implicerede myndigheder og brancher, hvor der spørges ind til landets skriftlige dokumentation, der også krydstjekkes med svar fra de mundtlige interviews. Derudover aflægger assessorholdet typisk også besøg hos mindst en af de centrale myndigheder.

Februar 2028: FATF-plenarmøde

Danmarks samlede evaluering behandles på et FATF-plenarmøde i Paris, hvor den endelige vurdering fastlægges. Typisk vil et land blive placeret i enten ordinær eller skærpet opfølgningsprocedure. Hvis landets compliance-niveau er tilstrækkeligt dårligt, kan et land henvises til en såkaldt ICRG-proces (overvågnings- og evalueringsproces for lande, der har alvorlige mangler), der ofte indebærer tilføjelse på FATF's grå liste.

stematisk og dokumenteret vurdering af risiko. FATF konkluderede derfor, at advokatbranchen udgjorde en væsentlig sårbarhed i Danmarks samlede indsats mod hvidvask og terrorfinansiering, og fremhævede advokater som en særlig risikobærende profession.

Netop derfor må FATF forventes at have et skarpt fokus på advokaters efterlevelse af reglerne og på kvaliteten og effektiviteten af Advokatrådets tilsyn ved den kommende evaluering. Samtidig kan det udledes, at FATF i den aktuelle femte evalueringsrunde har et særligt fokus på de ikke-finansielle brancher, såsom advokatbranchen.

Hvem bliver ellers evalueret?

FATF-evalueringen er en samlet vurdering af effektiviteten af Danmarks indsats mod hvidvask og terrorfinansiering og rækker derfor langt ud over advokatbranchen. Evalueringen omfatter Danmarks samlede system til forebyggelse af hvidvask og terrorfinansiering, herunder myndigheder og tilsynsorganer, den finansielle sektor samt de ikke-finansielle virksomheder og professioner, der er omfattet af hvidvaskreglerne. Advokatbranchen og Advokatrådets tilsyn indgår således som ét element i vurderingen af, hvor effektivt Danmark som helhed identificerer, forebygger og håndterer risikoen for hvidvask og terrorfinansiering.

Hvorfor skal advokater rette sig efter FATF's anbefalinger?

Danmarks medlemskab af FATF inde-

bærer en egentlig *forpligtelse* til at efterleve organisationens internationale standarder for forebyggelse af hvidvask og terrorfinansiering. Det stiller krav til både myndigheder, tilsyn og de sektorer, der er omfattet af hvidvaskreglerne om ikke alene at efterleve reglerne, men også at kunne dokumentere, at de virker effektivt i praksis.

For advokatbranchen betyder det, at branchen skal kunne identificere og forstå de risici for hvidvask og terrorfinansiering, der er forbundet med advokaters ydelser, samt anvende effektive foranstaltninger til at forebygge og begrænse, at advokater og advokatydelse misbruges til kriminelle formål. Det afgørende er således ikke alene den formelle efterlevelse af hvidvasklovens krav, men at advokater i praksis fungerer som en effektiv barriere ("gatekeepers") mod misbrug af den juridiske

sektor og dermed bidrager til beskyttelsen af både retssamfundet og det finansielle system.

Hvad sker der, hvis Danmark ikke lever op til FATF's anbefalinger?

En dårlig evaluering kan få vidtrækkende konsekvenser for Danmark. Det kan blandt andet medføre øget kontrol fra udenlandske banker og finansielle institutioner, højere omkostninger og forsinkelser ved internationale betalinger samt svækket tillid til landet hos udenlandske investorer. Samtidig kan Danmark blive mødt med øget internationalt pres for reformer, skærpede regulatoriske krav – og i yderste konsekvens risiko for placering på FATF's grå liste.

For advokatbranchen kan en utilfredsstillende evaluering få direkte betydning for både regulering, tilsyn

og advokaters omdømme. Branchen kan blive mødt med strengere krav til risikovurderinger og kundekendskabsprocedurer, væsentligt øget tilsynsintensitet og skærpede sanktioner for manglende efterlevelse af hvidvasklovens krav. Samtidig kan tilliden til advokater blandt klienter og samarbejdspartnere blive alvorligt svækket.

Er forbedringerne så tilstrækkelige?

Den kommende FATF-evaluering er således langt mere end en teknisk gennemgang af regler og myndighedsstrukturer. Den bliver en gennemgående vurdering af, om Danmark har et effektivt og risikobaseret system til at forebygge og bekæmpe hvidvask og terrorfinansiering, og ikke mindst om indsatsen skaber dokumenterbare resultater i praksis.

Efter den betydelige kritik i 2017

Hvad er FATF – og hvorfor er Danmark medlem?

FATF blev oprettet af G7-landene i 1989 og er i dag den centrale internationale standardsætter for bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. Organisationen står bag de 40 tekniske anbefalinger, som danner grundlag for medlemslandenes lovgivning, tilsynssystemer og gensidige evalueringer.

Selvom FATF har omkring 38 direkte medlemmer, herunder Danmark, har standarderne langt bredere rækkevidde. Mere end 200 jurisdiktioner er tilsluttet FATF-systemet enten gennem direkte medlemskab eller via regionale FATF-lignende organisationer som eksempelvis Europarådets MONEYVAL.

Danmarks direkte medlemskab bygger på et politisk valg fra 1991, men i praksis ville Danmark næppe kunne stille sig uden for standarderne i dag, blandt andet fordi EU's hvidvaskregulering i betydeligt omfang er bygget op omkring FATF-standarderne.

FATF's særlige betydning består derfor i, at organisationen ikke har traktatbaseret lovgivningskompetence over Danmark, men alligevel får betydelig praktisk gennemslagskraft gennem peer reviews og en gensidig forventning om efterlevelse, herunder gennem risikoen for at blive placeret på FATF's grå liste.

er forventningerne til Danmark høje. Det gælder også advokatbranchen, hvor både branchens forståelse og efterlevelse af hvidvaskreglerne og Advokatrådets evne til at føre et tilstrækkeligt effektivt, risikobaseret tilsyn vil indgå som en central del af vurderingen. For advokatbranchen bliver evalueringen dermed en prøve på, om den betydelige udvikling siden 2017 kan omsættes til én klar konklusion: at tilsynet virker, at efterlevelsen i advokatbranchen er styrket, og at risikoen for misbrug af advokater håndteres effektivt i praksis.

Advokatrådet vil fortsat have stort fokus på både at dele viden og inddrage branchen i relevant omfang frem mod FATF-evaluering næste sommer. ♦

FATF's grå liste omfatter lande, der har væsentlige strategiske mangler i deres systemer til bekæmpelse af hvidvask, terrorfinansiering og finansiering af spredning af masseødelæggelsesvåben, og som har forpligtet sig til at rette op på manglerne igennem en med FATF aftalt handlingsplan.

En placering på listen medfører ikke i sig selv et krav om skærpede foranstaltninger for virksomheder, der har kunder eller transaktioner med forbindelse til landet, men virksomhederne skal tage landets placering på listen i betragtning som en del af deres risikobaserede tilgang og tilpasse deres foranstaltninger efter den konkrete risiko.

SØREN & SØN

MILJØ

SLØJFNING OG OPGRAVNING AF OLJETANKE PÅ SJÆLLAND

Korrekt sløjfning beskytter miljøet

En nedgravet olietank der ikke er sløjfet korrekt, kan føre til jordforurening og store omkostninger.

Hos Søren og Søn er vi specialister i sløjfning, opgravning og miljørigtig håndtering af olietanke for både private, virksomheder og boligforeninger.

Derfor vælger kunderne os

- ✓ Specialister i olietanke
- ✓ Autoriseret kloakmester
- ✓ Over 20 års erfaring
- ✓ 4,9 stjerner på Anmeld Håndværker
- ✓ Gratis og uforpligtende tilbud
- ✓ Hurtig udrykning ved akutte sager

Vi tilbyder blandt andet:

- ✓ Sløjfning af olietanke
- ✓ Opgravning af olietanke
- ✓ Jordprøver ifm. med olietanke
- ✓ Miljørigtig bortskaffelse
- ✓ Dokumentation og rådgivning
- ✓ Lokalisering af olietanke

☎ Ring til os i dag
Tlf. 54 54 54 54

✉ Skriv til os
info@ sorenogson.dk

📍 Adresse
Kirkebakke alle 13, 2625 Vallensbæk

🌐 Hjemmeside
www.sorenogson.dk

AI og immigration

Juridisk forskning viser, at kunstig intelligens kan få afgørende betydning for både sagsbehandling og afgørelser i udlændingesager, hvad enten det er grænsekontrol, asylsager eller sager om opholds- og arbejdstilladelse. AI kan endda sikre mere ensartede afgørelser i forhold til gældende lovgivning og praksis. Men der er en række udfordringer at løse, inden systemerne kan anvendes fuldt ud.

50

Et af de områder, hvor kunstig intelligens (AI) og nye teknologier for alvor har vundet frem de seneste år er udlændingeretten. I Belgien og Frankrig bruges AI for eksempel til ægthedsvurdering af udlændinges dokumenter, og i Danmark, Norge, Tyskland og Storbritannien til organisering af materiale udlæst fra asylansøgers mobiltelefoner. I Grækenland, Letland og Ungarn har man testet AI som løgnedetektor, i Storbritannien til aldersvurdering af uledsagede mindreårige, og i Tyrkiet til dialektgenkendelse, hvor man er i tvivl om asylansøgers påståede oprindelsesland eller tilhørsforhold.

Teknologien finder også hastigt vej ind i udlændingemyndigheders daglige sagsbehandling. I Storbritannien bruges AI til hurtigt at opsummere de ofte meget lange asylsamtaler. I Sverige og Norge er behandlingen af ansøgninger om opholdstilladelse og statsborgerskab allerede delvist automatiseret. Og på tværs af Schengen eksperimenteres der ivrigt med at bruge AI til risikovurdering i forbindelse med visumansøgninger og grænsekontrol.

Men AI har også potentiale som et værktøj for udlændinge selv, deres advokater og interesseorganisationer. Australiske forskere har for eksempel udviklet værktøjer, der skal gøre det nemmere for udlændinge at navigere i nationale klageinstanser eller genåb-

ne sager på baggrund af nye oplysninger. Mine nordamerikanske kollegaer udvikler værktøjer, hvor man på baggrund af sagstypen kan se, hvilke argumenter der tidligere har virket overfor den specifikke dommer, der er tildelt sagen. Og i mit eget team er vi i gang med at pilotteste en ny AI-plattform til virksomheder og udenlandske arbejdstagere, der kan hjælpe med at navigere i og søge om opholds- og arbejdstilladelse under de forskellige danske erhvervsordninger.

Men med AI-revolutionen melder sig også flere afgørende spørgsmål. Hvad betyder brugen af AI ikke bare for udfaldet men også for beslutningsprocessen, krav om transparens og legitimitet? Hvordan bruger vi AI ansvarligt og indenfor rammerne af eksisterende lovgivning, herunder EU's nye AI-forordning? Og hvordan risikovurderer vi nye AI-værktøjer i forhold til de meget forskellige sagsområder indenfor udlændingeretten? Det er nogle af de spørgsmål, vi forsøger at besvare i Nordic Asylum & Data Lab, der på få år er blevet blandt verdens førende forskningsgrupper indenfor tværfaglig og databaseret forskning i udlændingeretlige afgørelsesmønstre.

Hvad driver AI-udviklingen på udlændingeområdet?

Der er flere årsager til, at brugen af AI og nye teknologier er gået så hurtigt indenfor netop dette områ-

de. Forvaltningsmæssigt er udlændingeområdet karakteriseret ved altid skiftende og ofte uforudsigelige sagsmængder. Selvom AI også på dette område har gjort sit indtog, er det i praksis meget svært at forudsige en ny flygtningekrise, en pludselig massetilstrømning til et bestemt land, som den vi i sommer har set ved den spanske eksklave Ceuta, eller behovet for opholdstilladelser til udenlandske arbejdstagere og studerende. På hvert af disse områder afhænger sagsmængden af en række eksterne faktorer – altid skiftende migrationsstrømme, pludselige skift i vores nabolandes regulering, udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet, for blot at nævne nogle få. For dem, der arbejder indenfor udlændingeområdet, er det derfor et vilkår, at man næsten altid er i gang med enten at opskalere eller skære ned, hyre eller fyre. Og derfor er AI-værktøjer noget særligt myndigheder er meget optagede af, da de kan være med til at lette eller stabilisere arbejdspresset.

Bedre og bredere oplysning

En anden problemstilling er, at udlændingesager ofte træffes på et meget sparsomt eller usikkert oplysningsgrundlag. I asylsager er det for eksempel ofte umuligt at verificere alle oplysninger, indkalde vidner eller gennemføre retstekniske undersøgelser. I hovedparten af sager er det således

ansøgerens egen forklaring, og troværdighedsvurderingen af denne, der er afgørende for udfaldet. Her håber mange myndigheder, at de nye AI-teknologier kan være med til at skabe et bedre og bredere oplysningsgrundlag, for eksempel i forhold til indhentning af baggrundsoplysninger, ægthedsvurdering af bevismateriale eller sammenholdning af ansøgerens egen forklaring.

På andre områder, som for eksempel grænsekontrol, er hastighed helt afgørende. Hvis alle passagerer i Københavns Lufthavn skulle udtages til kontrol, ville det medføre tilmelange forsinkelser. Her bruges AI i stigende grad til at foretage risikovurderinger og forskellige former for triage. EU har således investeret massivt i ny teknologi på dette område, inklusive et pilotprojekt, hvor en digital avatar gennemfører interviews, mens ansøgerens baggrund og sociale medieprofiler automatisk indhentes og såkaldte "micro expressions" såsom øjenbevægelser optages og vurderes i forhold til tegn på usikkerhed eller løgnagtighed. Om dette virker i praksis er dog stærkt omdiskuteret, og projektet blev mødt af omfattende kritik fra blandt andet psykologiske forskere.

Endeligt er udlændingeområdet i nogle lande kommet til at fungere som et slags eksperimentarium i forhold til brugen af AI i befolkningen mere generelt. I USA har man således siden 2022 haft semi-autonome robotohundene som en del af grænsekontrollen, og i Australien ubemandede ubåde til overvågning af for eksempel bådflygtninge. I begge tilfælde udviklet af private firmaer, der ser grænsekontrol som udviklingsplatform i forhold til større markeder indenfor politiarbejde eller militærindustrien.

Udfordringerne står i kø

Brugen af AI indenfor udlændingeområdet kommer dog også med en række udfordringer og risici, etiske, tekniske såvel og rettmæssige. Alene myndigheders brug af ny teknologi i sagsbehandlingen har skabt omfattende kritik. Et helt grundlæggende problem er manglende transparens. Mange af de AI-løsninger, der anvendes i dag, bygger på store sprogmodeller, hvor de mange millioner af datapunkter og beregninger gør det umuligt at spore, hvordan en AI-model når til et konkret resultat. Udfordringen forstærkes, når sådanne værktøjer udvikles af private udbydere. I forbindelse med det ovennævnte EU-pilotprojekt søgte en gruppe EU-parlamentarikere således aktindsigt i den underliggende algoritme, blandt andet for at kunne vurdere systemets faktiske formåen i forhold til at fun-

"Her bruges AI i stigende grad til at foretage risikovurderinger og forskellige former for triage."

gere som løgnedetektor. I en sag mod EU's forskningsagentur afgjorde EU-Domstolen dog, at selvom den offentlige interesse kan begrunde en delvis adgang til projektets dokumentation, opvejer det ikke hensynet til virksomhedens konkurrencemæssige interesser. Det var derfor ikke muligt at få adgang til for eksempel kildekoden eller statistik, der kunne give et fingerpeg om antallet af falsk positive resultater eller mulig forskelsbehandling.

Brug af ny teknologi er tilsvarende blevet kritiseret for ikke i tilstrækkelig grad at tage hensyn til retten til privatliv. Udlæsning af udlændinges

mobitelefoner eller sociale medier indeholder således en stor mængde personfølsomme og ofte mere intime data, hvoraf meget ikke er relevant for sagens oplysning. I Danmark foretages udlæsning i op mod 20 procent af alle asylsager, og det er i praksis svært at foretage en individuel proportionalitetsafvejning i forhold til, hvad der udlæses. Flere sager er på dette område ført i andre europæiske lande. I 2022 afgjorde en appeldomstol, at de britiske myndigheder havde handlet ulovligt ved generelt at udlæse mobildata i asylsager, både fordi retsgrundlaget ikke var tilstrækkeligt, og fordi kravene til nødvendighed og proportionalitet ikke var opfyldt. I 2023 afgjorde den tyske forbundsforvaltningsdomstol tilsvarende, at tyske myndigheder havde handlet ulovligt ved ikke at overveje mindre indgribende midler, ikke tilstrækkeligt at oplyse asylansø-

gere om, hvilken data der udlæses, og først at vurdere nødvendighed og proportionalitet, efter data var udlæst og analyseret.

Endelig kan man rejse en række mere grundlæggende spørgsmål til sådanne teknologiers

betydning for vores retssystemers funktion og legitimitet. En af verdens mest citerede juridiske forskere, Cass Sunstein, har gjort sig til talsmand for, at blandt andet asyلافgørelser helt eller delvist bør overlades til AI. Argumentet herfor er, at amerikanske studier har vist, at asyلافgørelser i overvejende grad afhænger af den enkelte dommer, der er tildelt sagen, og i vidt omfang påvirkes af vedkommende personlige forudsætninger, politiske holdninger eller andre eksterne faktorer. AI-værktøjer kan dermed være med til i højere grad at ensarte afgørelsesmønstre, så asyلافgørelser ikke

– som det ofte bliver påstået, fungerer som et *de facto* lotteri, hvor det i højere grad er den, der sættes til at afgøre end sagens faktiske omstændigheder, der bestemmer udfaldet.

Vores egen forskning, på baggrund af data fra Danmark, Norge og Sverige, peger dog på, at sådanne udsving i de nordiske retssystemer er langt mindre markante, blandt fordi man i for eksempel Danmark gennem Flygtningenævnet har en specialiseret og panelbaseret ankeinstans. Endnu mere væsentligt viser vores analyser, at dommerens identitet langt fra er det eneste, der påvirker afgørelsen. Særligt når det kommer til troværdighedsvurderinger påvirkes udfaldet af en række forskellige og gennem hinanden samvirkende faktorer – for eksempel ansøgerens motiv, religi-

on, etnicitet eller seksuelle orientering. Den form for bias er langt sværere for en AI-model at rydde op i, idet den typisk trænes på de eksisterende afgørelser. Her risikerer menneskelig bias altså at ryge med over

i AI-modeller og kan endda komme til at forstærke den form for forskelsbehandling, det var intentionen at løse. Man kan også stille spørgsmålstegn ved, hvordan sådanne systemer vil forholde sig til underliggende bevismateriale og baggrundoplysninger. AI-modeller er generelt bedre til at forholde nye sager til generelle mønstre i det sagsmateriale, de er trænet på. Mindre afvigelser fra disse mønstre bliver ofte registreret som “outliers,” også selvom sådanne sager juridisk kan have principiel betydning. Det er derfor usikkert, hvordan AI-modeller rent teknisk vil forholde sig en pludseligt skiftende virkelighed, som for eksempel Talibans magtovertagelse i Afghanistan i 2021. Eller til den individuelt forfulgte politiske dissident, der kommer fra et land, der for langt de fleste er sikkert.

Selv mere begrænset brug af AI bør give anledning til grundige overvejel-

ser. Når de britiske myndigheder for eksempel bruger AI til at opsummere lange sagsakter og ansøgerens forklaringer, kan det for nogen virke uproblematisk, så længe selve afgørelsen træffes af en kvalificeret sagsbehandler. Mange praktikere vil dog pege på, at netop processen med manuelt at gå igennem sagens akter er afgørende både for at forstå og etablere sagens faktum. Fra ansøgerens perspektiv er det tilsvarende afgørende for retsfølelsen, at en beslutningstager er bekendt med og har overvejet alle fremlagte oplysninger.

Hvad kan og bør vi bruge AI til på udlændingeområdet?

Ovenstående bekymringer er dog ikke ensbetydende med, at man på forhånd

ansøgerens køn eller udsving i forhold til den enkelte nævnssformands afgørelsesmønstre. Vi kan på den anden side se, at der er stor forskel på, hvordan forskellige typer af sager oplyses, og at der over tid er markante skift i, hvordan troværdighed vurderes ud fra forskellige parametre. Vi arbejder tilsvarende tæt sammen med datalogiske forskere. Den tætte dialog på tværs af discipliner er for os afgørende for at kunne give svar på, hvordan man rent teknisk bør forholde sig til eksisterende og nye regler som for eksempel EU's AI-forordning. Endeligt håber vi at kunne være med til at uddanne flere jurastuderende og forskere, der har forståelse for og kan stille kritiske spørgsmål til, dette samspil – hvad nogen kalder “data literacy.”

Et andet vigtigt perspektiv er at tilgå AI som et supplement til – ikke en erstatning af menneskelig beslutningstagen. Her vil AI-værktøjer for eksempel kunne bruges til at træne og evaluere studerende og nyansatte

sagsbehandlere, før de sidder med virkelige sager. I en række lande bliver AI derudover brugt til såkaldt “nudging.” Det kan for eksempel være værktøjer, der gør sagsbehandlere opmærksom på manglende aspekter i en afgørelses begrundelse, eller gør opmærksom på hvis en afgørelse afviger markant fra eksisterende praksis. Som nævnt er der tilsvarende eksempler på værktøjer rettet mod andre end myndigheder, der kan gøre det nemmere for ansøgere at navigere i ofte komplicerede udlændingeretlige regler, eller for advokater og fortalereorganisationers mulighed for at yde bedre bistand, når ressourcerne er begrænsede, hvilket er tilfældet i mange lande.

Endeligt bør man nøje overveje, hvor og hvornår brugen af AI er sikker og forsvarlig. På udlændingeområdet er der stor forskel på sagernes karakter og den risiko, en eventuelt forkert afgørelse medfører. Man kun-

“Et andet vigtigt perspektiv er at tilgå AI som et supplement til – ikke en erstatning af menneskelig beslutningstagen.”

bør afvise alle former for ny teknologi i udlændingesager. Som på mange andre områder er det i praksis svært at skrue tiden tilbage, og man bliver nødt til at forholde sig til AI som en allerede eksisterende og voksende del af udlændingeretten. I stedet bør vi spørge os selv, hvordan vi kan bruge nye værktøjer ansvarligt og med mindst mulig risiko, særligt på et område hvor forkerte afgørelser kan have afgørende konsekvenser for de berørte.

Et første skridt i den retning er at blive bedre til at forstå og kortlægge de udfordringer og bias, som brugen af AI i for eksempel sagsbehandling kan medføre. Det er netop de spørgsmål, vi fokuserer på i Nordic Asylum Law & Data Lab. Vores forskning peger på den ene side på, at nogen af de problemer, der er blevet påvist i studier fra andre lande, kun i mindre grad gør sig gældende i dansk asylpraksis. Det gælder for eksempel bias i forhold til

ne på den baggrund argumentere for, at der bør stilles endnu højere krav til udviklingen og test af AI på for eksempel asylområdet. Omvendt vil en mere begrænset brug af AI måske i højere grad kunne forsvares, når det kommer til afgørelser i sager om udenlandske arbejdstagere, hvor både ansøgere og

arbejdsgivere ofte har en fælles interesse i hurtig sagsbehandling. Man kan tilsvarende overveje at begrænse brugen af AI til områder, hvor formålet alene er at undgå unødigt sagsbehandlingsarbejde eller bedre oplyse sagens faktum. Det kunne for eksempel være screeningsværktøjer, der automatisk

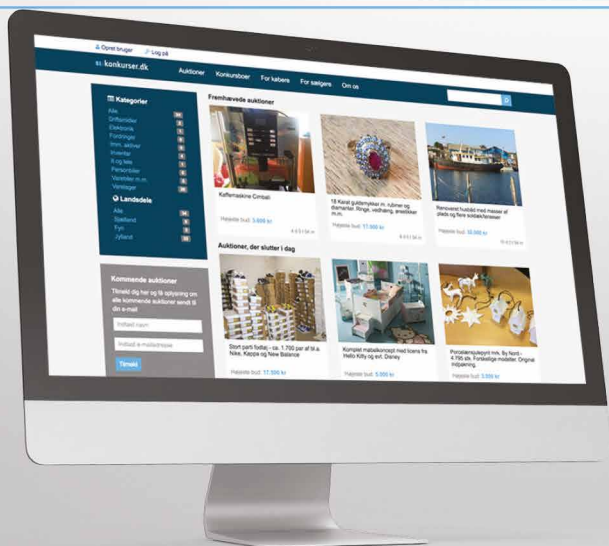
gør ansøgere opmærksomme på, hvis nødvendig dokumentation mangler, før en sagsbehandler har tygget sig halvvejs igennem sagen. Eller værktøjer, der automatisk indsamler de nyeste baggrundsoplysninger eller open-source data om forhold af relevans for sagen. ♦

THOMAS GAMMELTOFT-HANSEN

er professor i migration og flygtningeret og leder af grundforskningscenter for Global Mobilitetsret ved Københavns Universitet. Han er desuden leder af Nordic Asylum Law & Data Lab, der omfatter mere end 20 forskere med speciale i udlændingeret og datalogi fra Danmark, Norge, Sverige og Litauen. Hans forskning i udlændingeret og AI er muliggjort gennem flere større bevillinger fra blandt andet Nordisk Forskningsråd, Villumfonden og Volkswagen Stiftung. Han var udpeget medlem af Flygtningenævnet fra 2013-2016 og har tidligere været ansat som forskningschef på Institut for Menneskerettigheder og Raoul Wallenberg Institutet i Sverige.

Auktioner.dk

- Salg af konkursboaktiver på netauktion over 14 dage
- Over 100.000 potentielle køberemner
- Advokatfaglig baggrund med 20 års erfaring
- Vi står for hele salgsprocessen
- Afregning via vores klientkonto

Auktioner P/S

• Tlf. 39 29 19 00

• info@auktioner.dk

Strandvejen 60, 2900 Hellerup

Bæredygtigheds due diligence – fra valg til skal eller måske?

I de seneste år har EU bevæget sig fra en ambitiøs udbygning af reguleringen af bæredygtighed til en fase præget af konsolidering og forenkling. Jeg har tidligere skrevet i Advokaten om erhvervsadvokatens nye rolle inden for bæredygtigheds due diligence. Der er dog sket meget siden mit første indlæg i 2023 og det efterfølgende i 2024, så nu er det på sin plads med en opdatering.

Med vedtagelsen af Den Grønne Pagt i 2019 søgte EU oprindeligt at øge virksomheders rolle i den bæredygtige omstilling gennem krav til bæredygtighedsrapportering (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) og bæredygtigheds due diligence (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD). Siden lanceringen af Draghi-rapporten¹ i september 2024 har den politiske linje dog bevæget sig i retning af en kraftig reduktion af administrative byrder for virksomhederne gennem mere proportionelle bæredygtighedskrav i håbet om at øge EU's globale konkurrenceevne.

I 2025 iværksatte EU-Kommissionen en bæredygtigheds-omnibusforenklingspakke med det formål at reducere og forenkle de eksisterende krav dog uden at opgive målsætningerne. Draghi-rapporten og Kommissionens "Competitiveness Compass" i 2024 pegede netop på behovet for at reducere rapporteringsbyrder med 25 procent. Omnibuspakken er første konkrete udmøntning af dette og indebærer ændringer af blandt andet CSRD, CSDDD og Taksonomiforordningen mv.

Med Omnibus-pakken er der sket tre centrale skift:

1. Begrænsning i anvendelsesområdet for bæredygtighedsreguleringen, CSRD og CSDDD

Tærskelværdierne for, hvilke virksomheder der omfattes, er blevet markant hævet. For CSRD foreslås krav kun at gælde virksomheder med mere end 1.000 ansatte og mere end 450 millioner euro i årlig omsætning, og for CSDDD sigtes mod virksomheder med mere end 5.000 ansatte og mere end 1,5 milliarder euro i global årlig omsætning. Det betyder, at reguleringen hovedsageligt rettes mod de største virksomheder.

2. Politisk skifte mod forenkling og afbureaukratisering

EU-Parlamentets og Rådets forhandlinger har lagt vægt på harmonisering af rapporteringskrav, at reducere mængden af datapunkter og begrænse muligheden for at kræve data ned gennem værdikæden. Sidstnævnte tiltag omtales også som et "SMV-skjold". Dette indebærer, at når virksomheder fore-

tager den indledende kortlægning af aktuelle og potentielle negative indvirkninger på bæredygtighed, så må de som udgangspunkt ikke anmode SMV'er og "small midcap" virksomheder (op til 500 ansatte) om flere oplysninger end dem, der er i den frivillige rapporteringsstandard for disse virksomheder. Virksomheden kan dog bede om flere oplysninger under visse betingelser, hvis det er nødvendigt og ikke kan skaffes på anden rimelig vis. Med dette tiltag begrænses kaskadeeffekten af ESG-krav, der ellers særligt ville ramme de mindre leverandører.

Selve processen for bæredygtigheds due diligence simplificeres og ændres også, så virksomheder ud fra en risikobaseret tilgang skal fokusere ressourcerne der, hvor negative indvirkninger er mest sandsynlige og alvorlige. Dybere analyser begrænses til disse områder. Frekvensen af selve forpligtelsen til at gennemføre bæredygtigheds due diligence ændres til hvert femte år, eller når der sker "væsentlige ændringer" i forretningsforholdet, opstår nye risi-

¹ Draghi-rapporten er en rapport udarbejdet af den tidligere præsident for Den Europæiske Centralbank (ECB) Mario Draghi i september 2024. Rapporten slår fast, at EU's konkurrenceevne er under pres i den globale konkurrence med USA og Kina. Rapporten blev offentliggjort 9. september 2024 under titlen *The Future of European Competitiveness*.

LONE WANDAHL MOUYAL

Prodekan for forskning på Det Juridiske Fakultet
ved Københavns Universitet.
Forsker i erhvervsret og regulering af ansvarlig virksomheds-
adfærd, tidligere advokat og har udgivet en
forskningsbaseret lærebog om "Bæredygtighedsret."

ci, eller der i øvrigt er grund til at tro, at tiltagene ikke længere er tilstrækkelige. Kravet om at gennemføre klimaomstillingsplaner fjernes, og der sker væsentlige ændringer i forhold til håndhævelse og erstatningsansvar. Kravet om at afbryde en forretningsforbindelse (som sidste udvej) fjernes. Dog opretholdes kravet om at suspendere samarbejdet. Det meget omstridte civilretlige ansvar fjernes, og spørgsmålet overlades i stedet til national ret.

3. Justering af tidsplaner og overgangsordninger

Gennem "Stop-the-Clock"-direktivet har EU udskudt eller forlænget implementeringen af rapporteringskrav for en række virksomheder. Samtidig arbejdes der på at forenkle rapporteringsstandarder. Disse ændringer understøtter den politiske bevægelse mod at give virksomheder mere tid og større fleksibilitet.

En kompleks rolle for erhvervsadvokaten

På den ene side bevæger vi os i retning af regelforenkling og med øget fokus på ansvarlig selvregulering. På den anden side argumenteres for effektiv kontrol med virksomheder for at sikre ensartede markedsvilkår samt en fortsat transition i retning af bæredygtighed. Navnlig på det grønne område står ønsket stærkt fra EU's side om at opnå europæisk energiafhængighed. Reguleringsmæssigt handler det derfor hele tiden om at sikre fornuft i balancen. De seneste års krav til virksomheders arbejde med at fremme bæredygtighed viser imidlertid, at det har været særdeles vanskeligt at opnå denne balance mellem regulering og erhvervsfrihed. Den politiske og regulatoriske usikkerhed har ikke tjent virksomhederne. Danske virksomheder har været langt fremme med at implementere krav til virksomheders bæredygtighedsrapportering, blot for at blive mødt med regelforenkling inden arbejdet reelt var fulgt til dørs. Med en rekalkibrering af balancen i de ændrede regler inden for bæredygtighedsrapportering og bæredygtigheds due diligence får virksomhederne større

forretningsmæssigt manøvrerum til meningsfuldt at arbejde med bæredygtighed. Dette udfordrer potentielt erhvervsadvokaten, der i sin rådgivning må gå særdeles nuanceret til værks. Hvornår er der tale om "væsentlige ændringer" i forretningsforholdet, der aktiverer pligten til at gennemføre bæredygtigheds due diligence? Hvad betyder den risikobaserede tilgang for den enkelte virksomhed? Er der risiko for negative indvirkninger på menneskerettigheder inden for virksomhedens indflydelsessfære? Dette stiller store krav til erhvervsadvokaten, da der er brug for at forstå flere nuancer i det risikobillede, som en virksomhed navigerer i. Og det ændrer sig konstant og med høj fart. Den kompetente kan indtænke værdi, både for virksomheden og samfundet. Forståelse for den geopolitiske situation og den aktuelle samfundskontekst vil i den henseende få stor betydning. En regelforenkling er således en kærkommen håndsrækning for virksomhederne. For erhvervsadvokaten øges kompleksiteten i rollen som betroet, relevant og fremadsynet rådgiver. ♦

AT LETTE EN BYRDE I EN SVÆR TID

For Catrine Madsen, der blev advokat den 1. juli, er en af de største motivationer i arbejdet hos Kielberg Advokater at hjælpe arvinger trygt gennem en dødsbobehandling, så de kan fokusere på at bearbejde deres tab frem for konflikter og praktiske udfordringer.

Egentlig er det en barnedrøm, der har gjort, at jeg hårdnakket har arbejdet efter at blive advokat. Jeg er nogle gange stoppet op og har spurgt mig selv, om det reelt er den juridiske vej, jeg skulle gå i min uddannelse. Men jeg er altid fortsat i samme retning, og jeg har aldrig overvejet at arbejde med juraen på en anden måde end som advokat.

Hvornår mærker du tydeligst, hvilken forskel du kan gøre for dine klienter?

Der er ingen tvivl om, at det selvfølgelig er i de situationer, hvor man kan hjælpe klienterne på en måde de ikke troede var muligt, både på det personlige og økonomiske plan.

Gennem dødsbobehandlingen fjerner man uden tvivl en byrde for arvingerne, så de kan sørge over tabet af en, de har kær, i stedet for også at skulle håndtere vedkommendes dødsbo og alle praktikaliteter og problematikker omkring det.

Mange kan forbinde dødsboer med paragraffer og papirarbejde. Hvad er det, de fleste overser ved dit arbejde?

Det afhænger af, hvem man spørger, altså om det er advokater eller lægfolk.

Håndtering af dødsboer kræver konflikthåndtering- og mægling, i de dødsboer, hvor arvingerne for eksempel ikke har en god relation. Dertil er det en stor styrke at kunne aflæse personlighedstyper, så man håndterer de enkelte arvinger bedst muligt og dermed kan deeskalere konflikter.

Hvad ser du mest frem til i de kommende år af din karriere?

Det er uden tvivl at blive endnu dygtigere til de områder, jeg sidder med og dermed kunne hjælpe klienter og arvinger bedre, og på den måde skabe værdi hos dem og dermed også mig selv. ♦

NYE ADVOKATER

Vel du se mere navnenyt for eksempel om jobskifte, så kig med på Advokatsamfundets hjemmeside.

Brug QR-koden.

NYE ADVOKATER I JUNI

Jonas Ben-Ammar Andersen, Hector & Co Advokatfirma, København Ø

Nanna Marie Olivia Stæhr Frederiksen, Holst, Advokatpartnerselskab, København C

Thomas Hansen, Forsia Forsikring A/S, Aabenraa

Louise Kjær Heidtmann, Agenda Advokatanpartsselskab, Odense C

Nils Nissen Homann, Moalem Weittemeyer Advokatpartnerselskab, København K

Vivi Nedergaard Lambert, Horesta Arbejdsgiver, Frederiksberg C

Troels Cilius Nielsen, Finansiel Stabilitet, København K

Victor Saxlund, Alm. Brand Forsikring A/S, København Ø

Emilie Bundgaard, Bech-Bruun Advokatpartnerselskab, Nordhavn

Suhad Yousif Ferreira, Hortendahl Advokatpartnerselskab, Herning

Nina Krener Gjelstrup, Lind Advokataktieselskab, København V

Rikke Rus Hatorp, HK Danmark, København S

Kasper Stougaard Møller, Lego System A/S, Billund

Alexander Hoyer Olsen, Universadvokater I/S, Aarhus C

Malene Schlage Schultz Pedersen, Njord Law Firm Advokatpartnerselskab, Aarhus C

Julie Marie Vendelby, Winsløw Advokatpartnerselskab, København K

Louise Kjergaard Heilskov, Aalborg Portland Holding A/S, Aalborg Øst

Beatrice Fogh Larsen, Dansk Arbejdsgiverforening, København V

Victoria Bæckman Lindtner, Advokatfirmaet Victoria Lindtner, Hornbæk

Camilla Pedersen, FLC Tunnel Group North I/S, København S

Anna Strand Thomsen, Strand Advokater ApS, København K

Matin Rona, Lind Advokataktieselskab, København V

Gustav Resen Bekhøi, Clemens Advokatpartnerselskab, Aarhus C

NYE ADVOKATER I JULI

Marcus Bossen, Life Science Danmark ApS, Frederiksberg C

Kathrine Vajse Dyrbye, DI, København V
Christian Raaholt Hahn, Ørsted Services A/S, Gentofte

Christoffer Cloos Hylander, Advokatfirmaet Kielberg A/S, Odense M

Catrine Madsen, Advokatfirmaet Kielberg A/S, Odense M

Jacob Schmidt Madsen, ARK Advokatpartnerselskab, København K

Sara Egelund Nelveg-Kristensen, Ledernes Hovedorganisation, København S

Peter Randrup, HOFOR A/S, København S
Camilla Dam Rasmussen, Paragraf Advokaterne ApS, Auning

Ida Maria Strøm, Lund Elmer Sandager Advokatpartnerselskab, København V

Caroline Kallehauge Usai, Leoni Advokater Advokatpartnerselskab, Aalborg SV

Carl Christian Harmsen Lorentsen, Moalem Weittemeyer Advokatpartnerselskab, København K

Honas Hade Kader, Lund Elmer Sandager Advokatpartnerselskab, København V

Daniel Benjamin Pedersen, Lund Elmer Sandager Advokatpartnerselskab, København V

Sofie Cecilie Bach, Bruun & Hjejle Advokatpartnerselskab, København K

Ida Marie Bruhn Boisen, Berg Advokater Advokatpartnerselskab, Vojens

Nanna Flügge Beck, Ledernes Hovedorganisation, København S

Johannes Friis Christophersen, Haugaard Braad Advokatpartnerselskab, Aalborg

Signe Høegh Skårup, ML+ Partners Advokatanpartsselskab, Viborg

Alberte Christine Fog Schultz, DreistStorgaard Advokater A/S, Valby

NYE ADVOKATER I AUGUST

Clara Barbesgaard, BFA Law Advokatanpartsselskab, Kongens Lyngby

Sofie Bierdaszkiewicz, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Iben Brinkland, advokat, Slagelse

Julie Fiala Broch, Bird & Bird Advokatpartnerselskab, København Ø

Anders Peter Ellingsøe, DLA Piper Denmark Advokatpartnerselskab, Aarhus C

Louise Bille Glottrup, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Karen Lundgreen Lenstrup, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Emilie Aalestrup Møller, Ret&Råd Advokater Randers og Aarhus C P/S, Randers C

Caroline Strüver Nørring, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Cecilie Laj Olsen, Advodan Næstved I/S, Næstved

Anne Muurholm Petersen, Holst, Advokater Advokatpartnerselskab, Aarhus C

Christa Serritslev Rasmussen, Norden Advokatfirma Advokatanpartsselskab, Brønderslev

Jens Reckendorff, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Kathrine Hasse Tversted, Kennedys Advokatpartnerselskab, København V

Kristian Lykke Kristensen, Advokathuset Funch & Nielsen Advokatpartnerselskab, Thisted

Nanna Schou Heisel, Enevold Advokatfirma, København S

Ahmet Karaca, Advodan Glostrup København A/S, Glostrup

Sofie Stemann Beck, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Andreas Johnsen, DLA Piper Denmark Advokatpartnerselskab, København Ø

Krestian Lyngsie, Plesner Advokatpartnerselskab, København Ø

Rasmus Olinsson, DLA Piper Denmark Advokatpartnerselskab, København Ø

Carl-Emil Knage Nielsen Balling Engelsen, Mazanti-Andersen Advokatpartnerselskab, Odense C

Mikkel Teglværk Frydenlund, Focus Advokater P/S, Odense M

Manjot Kaur, Codex Advokater Advokatpartnerselskab, Horsens

Valbona Krasniqi, Danmarks Restauranter & Cafeer, København K

Mikkel Mariager, &More Advokatpartnerselskab, København K

Nina Fredsøe Mølgaard, Haugaard Braad Advokatpartnerselskab, Aalborg

Matilde Lunden Poulsen, Hafnia Advokatpartnerselskab, København K

Søren Malling Siggaard, Clemens Advokatpartnerselskab, Aarhus C

Philip Flensburg Clausen, DLA Piper Denmark Advokatpartnerselskab, København Ø

Johanne Luise Kolbye-Diekmann, DI, København V

Maja Cecilie Sørensen, Dansk Erhverv, København K

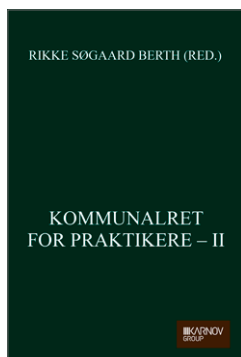
Per Cesar Galindo Andersen, Accura Advokatpartnerselskab, Nordhavn

Maria Gisela Brammer, offersen : christoffersen Advokatfirma I/S, København K

Lisbeth Meyer Westergaard, Ledernes Hovedorganisation, København S

Camilla Bregnhøj Bøgeris, Thurø Wegener Advokatanpartsselskab, Slagelse

Anna Vera Hansen, Kromann Reumert Advokatpartnerselskab, København Ø

KOMMUNALRET FOR PRAKTIKERE – II

Rikke Søgaard Berth

718,75 kr. / 296 sider

Karnov Group

Kommunalret for praktikere – II er en håndbog til kommunale jurister og andre praktikere med fokus på den juridiske hverdag i kommunerne. Bogen opdaterer centrale emner som kommunalfuldmagten, mellemledsgrundsætningen, statsstøtte og regionernes retsforhold. Derudover introduceres 10 nye kommunalretlige temaer, bl.a. udenrigspolitik, gaver, forlig, selvejende institutioner, forsikring og salg af fast ejendom. Kapitlerne er rigt illustreret med praksiseksempler og henvisninger til tilsynssager, der let kan findes i offentlige databaser.

STRAFFELOVENS SÆRLIGE DEL

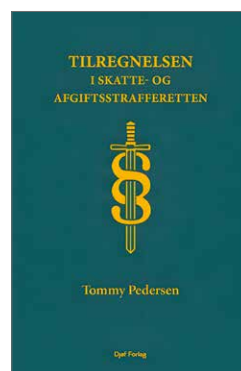
– Forbrydelser i udvalg

Trine Baumbach

250 kr. / 209 sider

Djøf Forlag

Straffelovens særlige del kriminaliserer de klassiske forbrydelser og beskriver dem i deres fuldbyrdede form. Bogen giver en kort introduktion til udvalgte forbrydelser, der er centrale i undervisningen i strafferet og straffeprocessen. Hver forbrydelse gennemgås med fokus på gerningsindhold, strafferamme samt objektive og subjektive gerningsbetingelser. Derudover berøres udvalgte spørgsmål om strafudmåling for at give et samlet grundlæggende overblik.

TILREGNELSEN I SKATTE- OG AFGIFTSSTRAFFERETTEN

Tommy Pedersen

1.250 kr. / 771 sider

Djøf Forlag

Tilregnelsen i skatte- og afgiftsstrafferetten er den første samlede danske fremstilling af området og bygger på forfatterens ph.d.-afhandling. Bogen analyserer omfattende retspraksis og belyser grænsen mellem forsæt, grov uagtsomhed og simpel uagtsomhed samt bevisskrav og ansvarsfordeling. Den behandler også vildfarelser, bevisbedømmelse og tilregnelser i både skatte- og straffesager. Afslutningsvis sammenlignes retstilstanden i Danmark, Sverige og Norge, og der fremsættes forslag til lovændringer.

AFGIFTSRET

Bettina Mikkelsen m.fl.

1.040 kr. / 414 sider

Karnov Group

AFSKEDIGELSE

Arbejdsgiverens ledelsesret og ledelsespligt - Alm. Del

Jens Paulsen

2.310 kr. / 1.255 sider

2. udgave / Karnov Group

AFTALER OG MELLEMMÆND

Lennart Lyngé Andersen m.fl.

1.020 kr. / 477 sider

9. udgave / Karnov Group

ANSÆTTELSESRRET

Jens Kristiansen

1.000 kr. / 762 sider

3. udgave / Djøf Forlag

DIREKTØRKONTRAKTEN

Claus Juel Hansen m.fl.

1.045 kr. / 406 sider

11. udgave / Karnov Group

EJENDOMME I

Formueret mv.

Hans Henrik Edlund m.fl.

1.125 kr. / 450 sider

2. udgave / Karnov Group

FESTSKRIFT TIL DANSK SELSKAB FOR BOLIGRET 2026

Twisteløsning og ejendomstransaktioner

Hans Henrik Edlund

670 kr. / 250 sider

7. udgave / Karnov Group

FORVALTERE AF ALTERNATIVE INVESTERINGSFONDE (FAIF)

Hanne Søndergaard Birkmose m.fl.

906,25 kr. / 350 sider

2. udgave / Karnov Group

FUSIONS-KONTROL

Christian Bergqvist m.fl.

1.195 kr. / 670 sider

2. udgave / Ex Tuto Publishing A/S

GRUNDLÆGGENDE ARBEJDSRET

Jens Kristiansen

950 kr. / 479 sider

7. udgave / Djøf Forlag

IMMATERIALRET

Marksedsret del 3

Palle Bo Madsen

850 kr. / 530 sider

9. udgave / Djøf Forlag

INFORMATION- OG CYBERSIKKERHEDSRRET

– regulering og compliance

Søren Sandfeld Jakobsen m.fl.

595 kr. / 319 sider

2. udgave / Ex Tuto Publishing A/S

KAPITALEJERLÅN & SELVFINSANSIERING

Selskabsretligt, regnskabsretligt, erstatningsretligt, strafferetligt og skatteretligt

Martin Christian Kruhl m.fl.

500 kr. / 175 sider

2. udgave / Karnov Group

KREDITORFORFØLGNING

– materiel foged- og konkursret

Peter Møgelvang-Hansen m.fl.

1.070 kr. / 557 sider

11. udgave / Karnov Group

KØBSRETEN

Hans Henrik Edlund m.fl.

875 kr. / 374 sider

10. udgave / Karnov Group

RETSPLEJELOV – STRAFFELOV 2026

Jens Møller

395 kr. / 330 sider

36. udgave / Djøf Forlag

SELSKABSSTRUKTURER

– Joint ventures, koncerner, mobilitet og bæredygtighed

Karsten Engsig Sørensen

995 kr. / 681 sider

4. udgave / Djøf Forlag

SIKKERHED I FORDRINGER

Nis Jul Clausen m.fl.

495 kr. / 185 sider

11. udgave / Karnov Group

UDLÆNDERET

Jesper Lindholm m.fl.

1.100 kr. / 966 sider

5. udgave / Djøf Forlag

ÅRSRAPPORTEN

Kommentarer til årsregnskabsloven

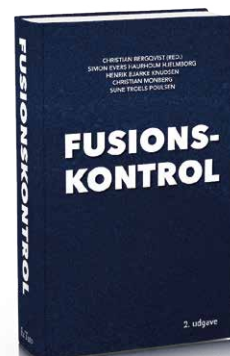
Henrik Steffensen m.fl.

2.780 kr. / 1.743 sider

9. udgave / Karnov Group

Aktuel Jura

NYHEDER!

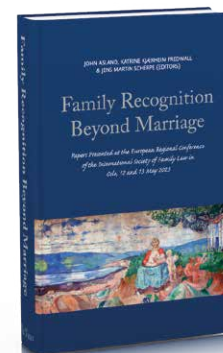
Fusionskontrol, 2. udgave

Christian Bergqvist (red.), Simon Evers Hjelmborg, Henrik Bjarke Knudsen, Christian Monberg & Sune Troels Poulsen

Informations- og cybersikkerhedsret, 2. udgave

Søren Sandfeld Jakobsen (red.), Tue Goldschmieding, Daniel Hartfield-Traun, Bent Ole Gram Mortensen & Max Gersvang Sørensen

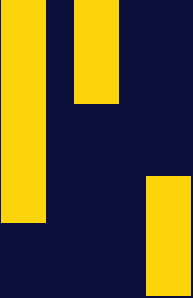

Family Recognition Beyond Marriage

John Asland, Katrine Kjørheim Fredwall & Jens M. Scherpe (red.)

FÅ MERE VIDEN på www.extuto.dk

ExTuto

Spilder du tid med tempo?

Risikerer du at spille din tid, når du anvender AI-løsninger? Løsninger, der lover at øge dit tempo og lover at gøre dig mere effektiv. Og det er jo ikke nødvendigvis en dårlig ting.

Men er tempo altid lig med effektivitet, når man er advokat? Når man, som advokatskikken formaner, skal *"udføre sit hverv grundigt, samvittighedsfuldt og i overensstemmelse med, hvad berettigede hensyn til klienternes tarv tilsiger."*

For hvilken effekt har tempo, hvis tempoet kompromitterer løsningernes grundighed? *Din* grundighed? Hvis svarene du får fra din AI-løsning er mangelfulde - hvilken effekt har tempo da?

Når en AI-løsning skal generere kvalitetssikrede svar baseret på mere end 400.000 verificerede kilder, så tager det ikke et sekund. Det tager et minut.

Derfor er vores løsninger ikke hurtigst. Men det gør os ikke langsomme. Det gør os grundige.

Vi er grundige, for bedre at kunne understøtte dit arbejde som advokat. Og vi er grundige, så de AI-løsninger, vi tilbyder, ikke spilder din tid med tempo.

For tempo kan blive til tidsspild, hvis verifikationen efterfølgende kræver for meget af din tid.

Med Karnov skal du stadig kunne træffe bedre beslutninger, hurtigere – men ikke så hurtigt, at kvaliteten går tabt.